

Henna Kokkonen^a & Helen Reijonen^a

Työpajatyöskentelyn hyödyntäminen kuluttajien osallistamisessa: tarkastelussa jätteiden lajittelua helpottavien ratkaisujen ideointi

Using workshops in the engagement of consumers: focus on generating ideas to make sorting waste more convenient

This study examines the engagement of consumers in workshops whose purpose was to generate ideas for new solutions to make sorting waste in households more convenient. Prior research shows that consumers are triggered to develop new solutions, especially if they are not happy with the current ones. This study aims to investigate how workshops generate ideas. This study uses an action research approach. The data consist of outputs and observations of three workshops. The paper describes the process of the workshops from planning to analysis. In the analysis, we pay special attention to the amount, novelty and variety of outputs (ideas) as well as to group dynamics. The results show that workshops are well suited to engage consumers. They generated versatile solutions to sort waste in a more convenient manner. Consumers want to participate in ideation that involves development of new solutions related to them. Our results advocate the organization of several workshops and the use of different methods, such as working alone and in groups. Consequently, the amount, novelty and variety of ideas could improve. Our results affirm that workshops are practical means to promote ideation.

Keywords: action research, consumer involvement, ideation, sorting waste, workshops

Johdanto

Jätteiden lajittelusta on tullut osa kotitalouksien arkipäiväistä toimintaa, johon sisältyy usein myös haasteita. Suomalaiset kotitaloudet ovat havainneet ongelmakohdiksi esimerkiksi kodin tiloihin ja lajitteluastioihin liittyvät puutteet sekä keräyspisteiden sijaintiin ja etäisyyteen liittyvät haasteet (Kokkonen 2020). Tässä artikkelissa käsitellään kuluttajien

^a Kauppatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto, henna.kokkonen@uef.fi

^b Kauppatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

osallistamista työpajatyöskentelyyn, jossa tarkoituksena oli ideoida uusia ratkaisuja jätteen lajittelun helpottamiseksi kotitalouksissa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten työpajat soveltuvat kuluttajien osallistamiseen kotitalouksia palvelevien ratkaisujen syötteiden ja/tai ideoiden kehittämiseen. Artikkelin tarkempana tutkimusongelmana on selvittää, miten työpajat tuottavat ideoita. Tutkimuksessa tarkastellaan kolmella eri paikkakunnalla toteutettua työpajakiertuetta ja sen aikana tapahtunutta ideointia sekä saatuja kokemuksia. Työpajakiertue tehtiin yhtenä osana hanketta, jossa haettiin uusia ratkaisuja helpottamaan kotitalouksien jätteiden lajittelua ja jossa haluttiin osallistaa kuluttajia näiden ratkaisujen kehittämiseen. Tutkimus on toteutettu laadullisin menetelmin toimintatutkimuksen lähestymistapaa hyödyntäen.

Jätteiden määrän kasvu on maailmanlaajuinen ongelma, joka vaatii osaltaan muutoksia myös kuluttajien käyttäytymisessä (Knickmeyer 2020). Lajittelulle materiaalille on olemassa kysyntää niiden uusiokäytön vuoksi, mutta tuota kysyntää ei saada täytettyä ilman kotitalouksien toimia (Halldórsson ym. 2019). Lajitteluprosessi toimii käytännössä vain silloin, kun kuluttajat ovat aktiivisia ja osallistuvat lajittelutoimintaan (Vicente & Reis 2008; Valkonen ym. 2019). Kuluttajat eivät vain tuo jätepusseja keräyspisteille, vaan sitä ennen he ovat jo puhdistaneet jätteet keräyskuntoon, lajitelleet ne ohjeiden mukaan, säilyttäneet eri jätelajeja ja huolehtineet niiden kuljetuksesta eri keräyspisteisiin (Anderson & Huge Brodin 2005). Lajitteluun ja keräykseen tulisikin suunnitella ratkaisuja, jotka mahdollistaisivat kotitalouksien entistä paremman kierrätyksen (Rousta ym. 2017). Tähän kotitalouksilta ja kuluttajilta löytyy ensikäden tietoa. Kuluttajien mukaanotto erityisesti lajitteluratkaisujen kehittämiseen nähdään tärkeänä (Rousta ym. 2017), mutta toistaiseksi sitä on tehty vielä vähän.

Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että osa kuluttajista aktivoituu kehittämään uutta varsinkin, jos he eivät ole tyytyväisiä nykytilaan ja olemassa oleviin ratkaisuihin (Piller & Walcher 2006). Esimerkiksi ympäristöasioissa valveutuneet kuluttajat voivat arkipäivässään, esimerkiksi jätteitä lajitellessaan, huomioida haasteita tai epäkohtia, joita voisi kehittää vaivattomammiksi tai ympäristöystävällisemmiksi. Kuluttajilla onkin nähty olevan sellaista käytännön kokemuksen kautta kertynyttä tietoa, joka esimerkiksi tuotekehitystä tekeviltä puuttuu (Schweitzer ym. 2014), joten kuluttajien ideat pärjäävät hyvin vertailussa ammattilaisten ideoihin (Poetz & Schreier 2012). Lisäksi yksittäisiltä kuluttajilta tulleet ideat ovat usein sellaisia, joita muutkin kuluttajat arvostavat ja joiden pohjalta kehitetyt tuotteet menestyvät todennäköisemmin (Hoyer ym. 2010) ja tuottavat kilpailuetua (Lorenzo-Romero & Constantinides 2019).

Käytännössä kuluttajien osallistamista toteutetaan usein ryhmissä, esimerkiksi työpajoissa. Tuotekehitysprojekteissa työpajatyöskentelyllä edistetään osallistujien välistä yhteistyötä ja erilaisten mielipiteiden esiin nostamista (Hoffman 2007). Työpajoja hyödynnetään myös palvelujen kehittämisessä, ja näitä on toteutettu erityisesti esimerkiksi terveydenhuollossa (Tong ym. 2011; Vachon ym. 2017). Työpajan kohderyhmät vaihtelevat. Työpajoja on voitu järjestää joko pelkästään yritysedyksille (esim. Kristensson ym. 2008), yrityksille ja kuluttajille (esim. Hoffman 2007) tai yrityksille, kuluttajille sekä eri sidosryhmille (esim. Heiskanen ym. 2005). Lisäksi työpajat voivat olla niin tutkijavetoisia (esim. Hoffman 2007) kuin yritysveitoisia (esim. Schnurr 2017). Työpajoista on tullut osa arkikieltä, ja niitä kuvaavia piirteitä ovat muun muassa pienen ryhmän vuorovaikutus, aktiivinen osallistuminen ja ongelmanratkaisu (Brooks-Harris & Stock-Ward 1999). Monissa tutkimuksissa on kuvattu työpajojen käyttämistä osana aineistonkeruuta, mutta työpajakäsitettä ja -menetelmää ei useinkaan määritellä kovin tarkasti. Tässä artikkelissa tartumme myös tähän teemaan.

Tutkimus sijoittuu tutkimuskenttään, jossa tarkastelun kohteena on ryhmät ja niissä ilmenevä luovuus ja innovatiivisuus. Aiemmassa tutkimuksessa on esitetty tekijöitä, joiden ajatellaan joko edistävän tai estävän luovuutta ja ideoiden syntymistä ryhmissä (esim. Paulus 2000). Lisäksi on tutkittu sitä, kumpi tuottaa enemmän ideoita: ryhmä- vai yksin ideointi

tai suullinen vain kirjallinen ideointi (esim. Paulus & Yang 2000). Tässä tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena on erityisesti erilaiset työpajassa toteutettavat työskentelymuodot, jotka mahdollistavat esimerkiksi yksin ja yhdessä ideointia sekä kirjallista ja suullista ideointia. Miten nämä erilaiset työskentelymuodot toimivat, kun niitä toteutetaan saman työpajan aikana? Tarkastelun kohteena on erityisesti työpajoissa syntyvien ideoiden määrä ja se, kuinka useasti sama idea nousee esille. Lisäksi keskustellaan siitä, mitkä tekijät voivat vaikuttaa työpajatyöskentelyyn ja ryhmän luovuuden esiin tuomiseen.

Ryhmän luovuutta, innovatiivisuutta ja ideointia käsittelevä aiempi tutkimus on tarkastellut aihetta organisaation sisäisten työryhmien ja tiimien näkökulmasta tai tekemällä laboratorioasetelmia ja eksperimenttejä esimerkiksi opiskelijaryhmillä (ks. esim. Paulus 2000; Girotra & Terwiesch 2010). Lisäksi fokusryhmä on organisaatioissa käytetty perinteisempi tapa tehdä markkinatutkimusta, osallistaa kuluttajia ja saada selville heidän tarpeitaan (esim. Witell ym. 2011). Sen sijaan tutkimuksia työpajojen hyödyntämisestä kuluttajien osallistamiseen ei ole tehty paljon. Tämä tutkimus tuokin esiin vähemmän tutkittua näkökulmaa tarkastelemalla työpajoja ja keskittymällä ryhmiin, jotka muodostuvat vapaaehtoisesti kiinnostuksen mukaan ja perustuvat täysin kuluttajien omaan aktiivisuuteen ja haluun osallistua ja vaikuttaa – tässä tapauksessa jätteiden lajittelumahdollisuuksien parantamiseen.

Aikaisemmissa kuluttajien käyttäytymistä koskevissa tieteellisissä tutkimuksissa on oltu kiinnostuneita kestävästä kehityksestä, muttei niinkään jätteiden lajitteluvaiheesta (Concari ym. 2020). Suomessa toimivat eri jätehuolto-yhtiöt ovat toki tehneet omia selvityksiään esimerkiksi sekajätteen koostumuksesta. Tässä tutkimuksessa selvitämme sitä, miten kuluttajien kanssa toteutetuissa työpajoissa voidaan ideoida jätteen lajittelua helpottavia ratkaisuja.

Artikkeli rakentuu siten, että käsittelemme ensin työpajoja ja niiden hyödyntämistä ryhmäideoinnissa. Tuomme esiin työpajojen erilaisia muotoja sekä havaittuja hyötyjä ja haasteita. Sen jälkeen kerromme tutkimuksen aineistosta ja menetelmistä. Toteutetut työpajat on esitetty Storvangin ym. (2018) mallin mukaisesti. Kuvaamme työpajojen diagnoosi- ja suunnitteluvaiheen, kerromme varsinaisista työpajoista ja päädyimme lopulta työpajojen analyysivaiheeseen. Tässä artikkelissa kuvattu analyysivaihe vastaa perinteisempää tulososuutta. Päättämme artikkelin johtopäätöksiin.

Työpajat ja niiden hyödyntäminen ryhmäideoinnissa

Sanaa työpaja käytetään käytännössä päivittäin järjestettäessä tilaisuuksia erilaisiin tarkoituksiin, erilaisille kohdeyleisöille ja eri tavoin. Voidaankin sanoa, että työpajoista on tullut osa arkipäivää esimerkiksi yritysten ja järjestöjen toiminnassa. Työpajoja käytetään lisäksi kasvavassa määrin laadullisessa tutkimuksessa eri tieteenaloiilla (Storvang ym. 2018). Esimerkiksi *Alue ja Ympäristö* -lehden artikkeleissa on tuotu esiin työpajojen toteuttamista (Akkila 2015; Koskinen ym. 2018, Vikström ym. 2019), mutta näissä työpajaa ei ole kuvattu tarkemmin. Huomionarvoista on, että monissa tieteellisissä artikkeleissa puhutaan työpajoista, mutta termin yleistä määritelmää tai yleistä ymmärrystä sen käyttötarkoituksista on vaikea löytää (Storvang ym. 2018). Erilaisten ryhmien kohtaamisista on käytetty työpajojen lisäksi muitakin termejä, kuten interventiot, yhteistyö, yhteissuunnittelu tai tapaaminen (Kuure 2020). Tässä artikkelissa tarkastelemme työpajaa ryhmäideoinnin kontekstissa, joten aloitamme kuvaamalla työpajoille ja ryhmäideoinnille tyyppillisiä ominaisuuksia.

Työpaja on määritelty järjestetyksi tilaisuudeksi, jossa ryhmä ihmisiä oppii, hankkii tietoa, tekee luovaa ongelman ratkaisua tai innovoi tietyn aihealueen tiimoilta (Ørngreen & Levinsen 2017). Työpaja vaatii aina osallistujajoukon (Kuure 2020) ja olennaista työpajoissa on se, että ne ovat juuri tuolle osallistujajoukolle järjestettyjä tapahtumia (Ørngreen & Levinsen 2017). Vaikka työpajoihin voidaan esittää kutsuja tietyille henkilöille, niihin otetaan yleensä mukaan osallistujia avoimesti, minkä vuoksi työpajan vetäjä ei tiedä osallistujista

mitään etukäteen (Brooks-Harris & Stock-Ward 1999). Työpajat kestävät rajoitetun ajan, osallistujia on vähän ja osallistuminen vaatii sekä aktiivista otetta että henkilökohtaista panostusta (Ørngreen & Levinsen 2017). Kuure (2020) kuvaa, että työpajoille ominaista on osallistujien tiedon ja kokemusten jakaminen. Lisäksi työpajoissa tehdään tyypillisesti jotain toiminnallista keskustelun lisäksi (Brooks-Harris & Stock-Ward 1999). Tutkijan roolina on tukea työskentelyä ja motivoida osallistujia olemaan toistensa kanssa yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa (Storvang ym. 2018).

Työpajoja käytetään erilaisiin tarkoituksiin. Niitä voidaan hyödyntää esimerkiksi osallistujien taitojen kehittämiseen, ongelman ratkaisuun, tiedon lisäämiseen, muutoksiin tai henkilökohtaiseen kehittymiseen (Brooks-Harris & Stock-Ward 1999) sekä asiakkaiden osallistamiseen (Kristensson ym. 2008). Työpajat voivat toimia myös tutkijoiden ja osallistujien vuorovaikutuksellisinä kohtaamispaikkoina esimerkiksi ympäristöasioita käsiteltäessä (Rosenlund & Rosell 2017). Lisäksi tuotekehitysprojekteissa työpajojen osallistujat voivat kehittää ideoita joko olemassa oleviin tai kokonaan uusiin tuotteisiin sekä arvioida ja luokitella kehitystyön vaiheita (Hoffman 2007).

Ryhmäideointia tarkastellaan yleisesti Alex Osbornin kehittämän aivoriihi (*brainstorming*)-menetelmän kautta (Paulus & Yang 2000). Työpajat soveltuvat hyvin aivoriihimenetelmän hyödyntämiseen. Aivoriihessä keskeisenä ajatuksena on tuottaa niin monta ideaa kuin mahdollista huolehtimatta niiden laadusta tai kritisoida niitä; sekä kehittää yhä uusia ideoita toisten ryhmäläisten esiin tuomista ideoista (Paulus & Yang 2000). Vaikka yleisesti ajatellaan, että ryhmässä tapahtuva ideointi on yksin tapahtuvaa ideointia tehokkaampaa, useat tutkimukset ovat todistaneet, että yksin ideointi voi tuottaa enemmän ja parempia ideoita kuin ryhmäideointi (Nijstad & Stroebe 2006). Selityksenä tälle pidetään esimerkiksi ryhmässä tapahtuvaa arvioinnin pelkoa, vapaamatkustusta, samanlaistumista (engl. *matching*, potentiaalisesti paljon ideoivat ryhmäläiset asettuvat samalle tasolle kuin vähän ideoivat ryhmäläiset) sekä tuotannon estämistä (engl. *production blocking*, ryhmän jäsen ei saa sanottua omaa ideoansa, koska pitää odottaa omaa vuoroa) (Coskun ym. 2000; Nijstad & Stroebe 2006).

Tutkimuksissa on pyritty löytämään keinoja, joiden avulla ideoinnin tehokkuutta ryhmissä voidaan parantaa poistamalla edellä mainittuja esteitä. Esimerkiksi ideoiden kirjoittaminen puhumisen sijaan poistaa tuotannon estämistä, koska omaa vuoroa ei tarvitse odottaa; samalla kirjoittaminen hälventää myös arvioinnin pelkoa, koska se poistaa tarvetta julkiselle puhumiselle ja luo anonymiteettiä (Paulus & Yang 2000). On myös todettu, että ideoitavan ongelman tai tehtävän jakaminen pienempiin osiin ja osien käsittely erikseen (eikä yhtäaikaaisesti) voi lisätä ideoiden määrää (Coskun ym. 2000). Lisäksi hybridimalli, jossa ryhmän jäsenet työskentelevät ensin itsenäisesti ja sitten yhdessä näyttäisi tuottavan enemmän ja parempia ideoita kuin malli, jossa työskennellään koko ajan yhdessä (Girotra ym. 2010). Yhdeksi ryhmäideoinnin eduksi nähdään se, että ideoiden jakaminen (oli se sitten kirjallista tai suullista) stimuloi assosiaatioita ja näin uusien ideoiden syntymistä, kunhan ryhmäläiset keskittyvät huomioimaan, mitä toiset esittävät (Paulus & Yang 2000). Näitä tutkimustuloksia hyödynnetään tämän tutkimuksen työpajojen toteutuksessa, mikä tuottaa lisäymmärrystä siitä, kuinka kirjoittaminen ja puhuminen, tehtävän jakaminen pienempiin osiin sekä itsenäinen ja yhdessä työskentely toimivat tarkastelun alla olevassa kontekstissa.

Työpajatyöskentelyn toteutus

Ørngreenin ja Levinsenin (2017) mukaan työpajojen toteutus voidaan suunnitella kolmella tavalla. Ensimmäinen tapa on käyttää, soveltaa tai sekoittaa työpajatyöskentelyyn annettuja ohjeita tai toteutustapoja. Toinen tapa on noudattaa vakiintuneita työpajamuotoja, kuten skenaario- tai tulevaisuustyöpajaa (esim. Hatzicalou 2007; Scupola 2017; Alminde & Warming 2020). Kolmas tapa on avoin työpaja, jossa osallistujat ja vetäjät rakentavat työpajan kulkua ja rakennetta työskentelyn aikana yhteisesti keskustellen. Tutkimuksessamme toteutetut työpajat noudattivat ensimmäistä tapaa, eli työpajojen suunnittelussa huomioitiin eri työpajaohjeistuksia

ja työskentelyssä hyödynnettiin useiden eri työpajojen käytäntöjä.

Storvangin ym. (2018) mukaan työpajoihin kuuluu neljä vaihetta: diagnoosi, suunnittelu, varsinainen työpaja ja analyysi (ks. kuva 1). Ensimmäisessä vaiheessa määritellään ongelma, jota lähdetään ratkaisemaan. Tutkijan on ymmärrettävä se kenttä, jossa ongelma esiintyy, joten hänen tulee hankkia siitä tietoa. Lisäksi tulee pohtia sitä, keitä halutaan osallistumaan työpajaan, jotta työskentelyn aikana saadaan erilaisia näkökulmia ongelman ratkaisuun. Toisessa vaiheessa siirrytään suunnittelemaan työpajaa tarkemmin. Tällöin mietitään tapahtumapaikkaa, työpajassa tehtäviä toimintoja ja työpajan yksityiskohtaista sisältöä. Suunnittelun jälkeen siirrytään kolmanteen vaiheeseen eli varsinaisiin työpajoihin. Työpajassa osallistujat työskentelevät havaitun ongelman parissa etukäteen määritellyillä tavoilla. Lisäksi työpajan vetäjällä on merkittävä rooli työskentelyssä ja osallistujien motivoinnissa. Osallistujille tulee antaa mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa keskenään, tehdä yhteistyötä ja keskustella erilaisista näkemyksistä. Neljännessä vaiheessa analysoidaan ja arvioidaan työpajaa. Tässä pohditaan sitä, miten työpajan tarkoituksen saatiin vastattua ja miten osallistujien näkökulmat saadaan huomioitua.

Kuva 1. Työpajojen toiminnan vaiheet tutkimuksen näkökulmasta (Storvang ym. 2018).

Figure 1. The phases of workshops from the perspective of research (Storvang et al. 2018).

Työpajojen havaittuja hyötyjä ja haasteita

Tutkimukseen liittyvien työpajojen hyötynä pidetään sitä, että tutkijat toimivat niissä yhdessä osallistujien kanssa ja näin saavat heiltä runsaasti tietoa (Storvang ym. 2018). On todettu, että työpajojen kautta saadaan aikaan parempaa ymmärrystä tutkimusaiheesta kuin millään muilla keinoin (Ørngreen & Levinsen 2017). Lisäksi tunnustetaan, että työpajat hyödyttävät useita eri tahoja: tutkijoita, yrityksiä (Scupola 2017) ja osallistujia (Hoffman 2007). Ne tuottavat oppimismahdollisuuksia kaikille osallistujille (Hoveskog ym. 2015). Työpajojen hyöty on nähty erityisesti osallistujien aktiivisessa roolissa palveluita tai tuotteita kehitettäessä (Hoffman 2007; Vachon ym. 2017). Työpajoissa osallistujien on mahdollisuus vaikuttaa niin tuotteen suunnitteluun kuin valmistusprosessiin (Schnurr 2017).

Työpajassa on usein varsin pieni määrä osallistujia. Tämä on nähty sekä työpajojen vahvuudeksi että heikkoudeksi. Vahvuutena on, että osallistujilla on mahdollisuus tulla kuulluksi ja saada henkilökohtaista huomiota (Ørngreen & Levinsen 2017). Heikkoutena on taas se, että tietoa saadaan vain rajatulta määrältä osallistujia (Roberts ym. 2005).

Tong ym. (2011) on listannut työpajojen haasteita: Työpajat vievät resursseja, koska niiden järjestäminen suunnittelusta aineiston analyysiin vie paljon aikaa ja aiheuttaa kustannuksia. Järjestäjien kannalta ongelmallista on se, että osallistujien lukumäärää ei voi koskaan varmuudella etukäteen tietää, sillä ihmiset saattavat peruuttaa osallistumisen viime hetkillä. Työpajan aikana osallistujat saattavat ”eksyä” varsinaisesta puheenaiheesta ja alkaa rupertella niitä näitä, mikä vaikuttaa työpajan tuloksiin. Haasteita voi syntyä myös siitä, jos mukana on hyvin erilaisia ihmisiä ja esiin nousee vastakkaisia näkemyksiä (Kuure 2020). Lisäksi esimerkiksi pidempikestoisessa työskentelyssä yritysten kanssa voi olla vaarana, että kuluttajat menettävät nopeasti objektiivisen otteen, eivätkä osaa enää katsoa tilannetta ulkopuolisten silmin (Roberts ym. 2005). Työpaja on suunniteltava ennakkoon, mutta sen lopputuloksia ei voi tietää etukäteen (Ørngreen & Levinsen 2017).

Työpajojen onnistumisen osalta osallistumismotivaatiolla on merkittävä rooli. Työpajoihin osallistuvat usein ne henkilöt, jotka ovat jo valmiiksi kiinnostuneita työpajan teemasta ja tällä voi olla vaikutusta työpajan tuloksiin (O'Brien ym. 2017). Sama koskee tuoteideointia: osallistujat ovat kiinnostuneita olemaan mukana ideoimassa tuotteita, jotka ovat heistä henkilökohtaisesti mielenkiintoisia (Füller ym. 2011). Osallistumisen motivaattorit voidaan jakaa henkilöstä itsestään lähteviin (esimerkiksi hauskuus, kiinnostus, intohimo tai omien taitojen kehittäminen), epäitsekäisiin (kuten muiden auttaminen ja yhteenkuuluvuuden tunne) sekä mahdollisuuksiin (esimerkiksi uusien tai parempien tuotteiden aikaansaaminen) liittyviin motiiveihin (Roberts ym. 2014). Tuotekehitystyöhön osallistumisen syyt voivat liittyä myös taloudellisiin seikkoihin (rahalliset palkkiot), sosiaalisiin seikkoihin (kuten omat tuntemukset), teknologiseen tietämykseen (oman tiedon kasvaminen) tai psykologisiin seikkoihin (sisäinen motivaatio) (Hoyer ym. 2010). Lisäksi monia motivoi tieto siitä, että tuotteen valmistuessa sitä pääsee itse käyttämään (Bogers ym. 2010) eli tuotteesta tulee olemaan itselle hyötyä.

Työpajatyoiskentelyn onnistumiseen vaikuttaa myös ryhmädynamiikka. Belzile ja Öberg (2012) esittelevät kaksi erilaista lähtökohtaa ja oletusta vuorovaikutuksen roolista ryhmän toimintaan. Ensimmäisen mukaan kullakin osallistujalla on jo omat perusideansa (totuutensa), kun he tulevat ryhmätilanteeseen. Ryhmän vuorovaikutus voi auttaa keskustelemaan näistä ideoista tai estää uusien ideoiden nostamisen keskusteluun. Toisen näkemyksen mukaan ryhmätilanne on dynaaminen sosiaalinen prosessi, jossa osallistujat kollektiivisesti rakentavat narratiivia keskustelussa olevasta asiasta. Näkemyksestä riippumatta ryhmädynamiikalla on keskeinen merkitys keskustelun kulkuun ja siinä esille nostettuihin asioihin.

Stewartin ym. (2007) mukaan ryhmädynamiikkaan vaikuttavat tekijät voidaan jakaa sisäisiin, osallistujien välisiin ja ympäristötekijöihin. Sisäisiä tekijöitä ovat osallistujien demografiset tekijät, fyysiset ominaisuudet ja persoonallisuus. Osallistujien välisiin tekijöihin kuuluu esimerkiksi ryhmän homo- tai heterogeenisyys, missä määrin osallistujat pystyvät vaikuttamaan toisiinsa ja osallistuvat ryhmän toimintaan. Ympäristötekijöihin lasketaan mm. huoneen koko ja kalustus sekä kuinka tila järjestellään ryhmätilannetta varten.

Aineisto ja menetelmät

Järjestimme syksyllä 2017 työpajakiertueen, jossa keskusteltiin kotitalouksien jätteiden lajittelun ongelmakohdista ja pyrittiin löytämään niihin uudenlaisia ratkaisuja. Työpajat olivat kaikille avoimia ja niihin osallistui sekä yksittäisiä kuluttajia että eri organisaatioiden edustajia. Työpajakiertue oli yksi osa Liiketoimintaa jätteen lajittelun ratkaisusta (Lajitin)-hanketta, jossa etsittiin uusia ratkaisuja helpottamaan kotitalouksien jätteiden lajittelua. Tätä kehittämistyötä tehtiin yhdessä kuluttajien, yritysten ja muiden toimijoiden kanssa. Ennen työpajoja olimme tehneet hankkeessa selvityksiä siitä, miten kotitaloudet lajittelevat ja millaisia haasteita siinä kohdataan, joten työpajakiertue toimi tälle jatkumona.

Tämä tutkimus on laadullinen, ja se noudattaa toimintatutkimuksen lähestymistapaa. Toimintatutkimuksessa aineistoa voidaan kerätä lukuisin eri tavoin, esimerkiksi tekemällä muistiinpanoja, havainnoimalla, hyödyntämällä päiväkirjoja tai muita osallistujien tekemiä aineistoja (McNiff 2013). Tämän artikkelin aineisto koostuu kahden työpajan vetäjän kirjoittamista keskustelumuistiinpanoista ja osallistujien työpajan aikana kirjoittamista ideoista. Työpajavetäjien muistiinpanot sisälsivät erityisesti kuvaukset yhteiskeskustelun ideoista. Lisäksi toinen työpajan vetäjä kirjoitti työpajojen jälkeen koosteet kaikista ideoista ja kirjasi myös lyhyet muistiinpanot työpajojen yleisistä asioista.

Toimintatutkimusta on kuvattu sekä käytäntöä ja teoriaa että osallistujia ja tutkijoita yhdistäväksi tutkimukseksi (Juuti & Puusa 2020). Toimintatutkimusta on kutsuttu myös aktivoivaksi osallistuvaksi havainnoinniksi, jossa tutkija työskentelee läheisesti osallistujien kanssa (Vilkkä 2006). Toimintatutkimus arvostaa osallistujilla olevaa tietoa ja ymmärrystä

sekä hakee ennen kaikkea ratkaisuja ongelmiin (Costello 2011). Sitä havainnollistaa erinomaisesti kuvaus siitä, miten ”*halutaan tietää, miten asiat voisi tehdä paremmin*” (Heikkinen 2018) sekä tarkoitus saada aikaan uutta tietoa (Juuti & Puusa 2020). Lisäksi keskeistä on osallistujien tekemä yhteistyö, jonka tavoitteena on ennen kaikkea kehittää ongelmiin ratkaisuja (Heikkinen 2018).

Toimintatutkimus on perinteisesti jaettu kolmeen tyyppiin: 1) tekniseen (tutkijavetoinen, jossa tutkija määrittelee sekä ongelman että ratkaisun), 2) käytännölliseen (tutkija pyrkii osallistamaan osallistujia ja he etsivät ratkaisuja yhdessä) ja 3) emansipatoriseen (tutkija ja osallistajat toimivat aktiivisesti ja etsivät ongelmia yhdessä). Nämä eri toimintatutkimuksen tyypit eroavat siis muun muassa osallistumisen ja osallistujien roolin mukaan. (Jacobs 2018; Eng & Dholakia 2019.) Tässä artikkelissa esitelty tutkimus on tyypiltään käytännöllinen toimintatutkimus. Tutkimuksen työpajoissa tutkija (toinen artikkelin kirjoittajista) rohkaisi osallistujia pohtimaan omaa lajitteluaan ja löytämään ratkaisuja havaitsemiinsa ongelmiin. Työpajoissa noudatettiin käytännöllisen toimintatutkimuksen linjaa myös siinä, ettei yhtäkään ajatusta pidetty sen oikeampana tai parempana kuin toista (Jacobs 2018). Kaiken kaikkiaan on tärkeää muistaa, että toimintatutkimus on tutkimusta, jota tehdään ihmisten kanssa, ei niinkään ihmisistä, joten toimintatutkimus hyödyntää osallistamisen keinoja (Eriksson & Kovalainen 2016).

Toimintatutkimuksessa osallistujien rooli on aktiivinen ja tutkimuksessa pyritään siihen, että osallistajat voivat reflektoida omia ajatuksiaan. Tutkija on varsin syvällä tutkimuskohteessa, mutta samanaikaisesti hänen tulee tutkia osallistujien kokemuksia ja ajattelumalleja. (Juuti & Puusa 2020.) On kuitenkin huomattava, että toimintatutkimuksessa tutkija ja tutkimuksen kohde eivät ole kaksi eri kokonaisuutta, vaan tutkijalta oletetaan ainakin jossain määrin osallistumista (Eriksson & Kovalainen 2016). Lisäksi toimintatutkimuksessa painottuu käytännön hyödyn näkökulma (Heikkinen 2018), jolloin teoreettinen näkökulma ei ohjaa tutkimuksen suunnittelua (Eriksson & Kovalainen 2016). Tässä tutkimuksessa työpajojen kautta haluttiin ideoida uusia lajittelun ratkaisuja, jotka hyödyttävät kotitalouksia ja kuluttajia. Tämän tutkimuksen työpajoissa osallistajat pohtivat omaa lajitteluaan, analysoivat lajittelukäytäntöjään, kehittivät ratkaisuja lajittelun ongelmiin ja ideoinnin kautta tuottivat uutta tietoa. Työpajoista saatua tietoa hyödynnettiin hankkeen toiminnassa laajemmin analysoimalla ja työstämällä ideoita edelleen sekä esittelemällä niitä yritysille. Työpajoilla ja niistä saaduilla ideoilla oli näin ollen pidempiaikaista vaikuttavuutta.

Aiemmissä tutkimuksissa työpajoja ja toimintatutkimusta on jonkin verran yhdistelty, perinteisesti terveyteen liittyvissä tutkimuksissa (esim. Vingilis ym. 2011; Lea ym. 2018), mutta myös ympäristöön liittyvissä tutkimuksissa (esim. Mistry ym. 2021). Toimintatutkimuksessa ihmiset toimivat yhdessä, oppivat toisiltaan ja pyrkivät kehittämään uusia näkökulmia (McNiff 2013). Tämä toteutuu hyvin juuri työpajoissa, sillä niissä osallistujien oppiminen ja kehittäminen ovat vahvasti läsnä (Mistry ym. 2021).

Toimintatutkimuksen raportointi perustuu siihen, että siinä kerrotaan tehdyn toimintatutkimuksen ”tarina” (McNiff 2013). Näin ollen myös toimintatutkimuksen arviointi keskittyy usein siihen, mitä tutkimusprosessin aikana on tehty (Eriksson & Kovalainen 2016). Toimintatutkimuksen nähdään koostuvan neljästä eri vaiheesta; suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi, jotka toistuvat spiraalimaisesti (Altrichter ym. 2002). Toimintatutkimuksen raportoinnissa tulisi siis kuvata nämä neljä vaihetta. Tässä artikkelissa nämä vaiheet tulevat esiin työpajojen toiminnan vaiheiden kuvauksen kautta, artikkelin seuraavissa luvuissa Kuvaus työpajoista, Työpajojen analyysi sekä Johtopäätökset.

Toimintatutkimusta arvioitaessa on muistettava, että se on usein ainutlaatuinen tilanne, jossa käytännön ongelmien ratkaiseminen kulkee käsi kädessä tutkimuksen kanssa (Eriksson & Kovalainen 2016). Tästä syystä yleisimmät arviointikriteerit, kuten yleistäminen, ei sovi toimintatutkimukseen (Eriksson & Kovalainen 2016). Sen sijaan toimintatutkimuksesta puhuttaessa huomio on siinä, miten ”*se on yhteydessä ja yhteistyössä tutkittavan maailman kanssa*” ja miten sen aineisto edustaa aitoutta (Kuula 2001). Heikkinen & Syrjälä (2006) ovat

ehdottaneet Kvalen alkuperäisten ajatusten pohjalta toimintatutkimuksen arviointiin viittä, osin keskenään limittyvää periaatetta. Nämä periaatteet ovat 1) historiallinen jatkuvuus, eli tapahtumien esittäminen sarjana, 2) reflektiivisyys, eli tutkijan oman roolin pohtiminen, 3) dialektisuus, eli erilaisten tulkintojen esiintuominen, 4) toimivuus, eli käytännön vaikutukset ja tutkimuskohteen vahvuuksien ja heikkouksien käsitteleminen sekä 5) havahduttavuus, eli tutkimuksen todentuntuisuus (Heikkinen & Syrjälä 2006).

Kuvaus työpajoista

Seuraavaksi esitellään Storvangin ym. (2018) rakentaman mallin mukaisesti työpajojen toteutus vaiheittain: työpajojen diagnoosivaihe, suunnitteluvaihe, varsinainen työpajatyöskentely sekä näiden jälkeen erillisessä luvussa analyysivaihe.

Diagnoosivaihe

Työpajojen diagnoosivaiheessa on olennaista määritellä ongelma, johon haetaan ratkaisuja. Tätä varten tutkijan on ymmärrettävä kenttää ja hankittava siitä tietoa. (Storvang ym. 2018.) Ennen työpajojen toteuttamista tutustuimme jätteiden lajittelua koskevaan kirjallisuuteen sekä jätehuollon järjestämiseen. Lisäksi olimme hankkeessa tehneet kyselyselvityksiä siitä, miten kotitaloudet lajittelevat ja millaisia haasteita he siinä kohtaavat. Osa näiden kyselyiden tuloksista on raportoitu jätteiden lajittelua käsittelevissä artikkeleissa (Kokkonen 2020; Reijonen ym. 2021). Tulokset osoittivat, että kotitaloudet kokevat useita eri haasteita lajittelutoimissaan niin kodin piirissä (esim. tilojen ahtaus) kuin kodin ulkopuolella (esim. etäisyys lajittelupisteelle).

Näin ollen työpajojen tavoitteena oli synnyttää ja kerätä ideoita siitä, kuinka lajittelua voitaisiin helpottaa kotitalouksissa. Koska kuluttajien itsensä kehittämät ideat ovat usein muidenkin kuluttajien arvostamia (Hoyer ym. 2010), työpajat kohdistettiin ensisijaisesti kuluttajille. Pidimme kuitenkin tärkeänä myös kuluttajien ja yritysten välistä vuoropuhelua, joten yrityksillä oli mahdollisuus osallistua työpajoihin.

Suunnitteluvaihe

Diagnoosivaihetta seuraa työpajan tarkempi suunnitteluvaihe (Storvang ym. 2018). Taustalla olevan hankkeen toiminta-alueen mukaisesti järjestimme työpajat yhden maakunnan alueella, kolmella eri paikkakunnalla. Tilaa valittaessa kriteereinä olivat sijainti mahdollisimman keskeisellä paikalla sekä mahdollisuus kahvituksen järjestämiseen. Jotta myös päivätyössä käyvät voisivat osallistua, suunnittelimme työpajat pidettäväksi arki-iltoina. Tiedotusta suuntasimme muun muassa paikallislehtiin sekä paikallisiin kuntiin, yrittäjäjärjestöihin ja yhdistyksiin. Meillä ei kuitenkaan ole tarkkaa tietoa siitä, kuinka monta henkilöä tiedotus tosiasiaa tavoitti. Työpajojen yleisen luonteen mukaisesti mukaan sai ilmoittautua kuka tahansa aiheesta kiinnostunut (Brooks-Harris & Stock-Ward 1999).

Ennen varsinaisten työpajojen toteuttamista järjestimme yhden testityöpajan, johon osallistui muutamia henkilöitä. Tästä saatujen kokemusten kautta pystyimme hiomaan ohjeistuksia ja toiminnan kulkua vielä ennen varsinaisia työpajoja.

Työpajat alkoivat vetäjien pitämällä alustuksilla, joita seurasi varsinainen työpajatyöskentely. Työpajan vetäjinä toimi kaksi hankkeen työntekijää: toinen yliopistolta (tutkija) ja toinen marthaorganisaatiosta. Työpajatyöskentelyyn otettiin aineksia skenaario- ja tulevaisuustyöpajojen sekä osallistuvan suunnittelun toiminnasta. Työpajoissa hyödynnettiin aivoriihimenetelmää, joka on yksi keino rakentaa luova työpaja, jossa haetaan ideoita uusiin tuotteisiin ja palveluihin (Gabriel ym. 2016). Lisäksi ajatuksena on, että jokaisen osallistujan ideat auttavat inspiroimaan muita osallistujia (Fleury ym. 2020). Pitämässämme työpajoissa osallistujia rohkaistiin kehittämään uutta, eikä ainoastaan kertomaan jo olemassa olevista

käytänteistä. Työpajoista viestittiin osallistujille Ideakahviloina. Tällä pyrittiin siihen, että osallistujat suhtautuisivat tilanteeseen mahdollisimman avoimella ja rennolla mielellä, jolloin he olisivat entistä valmiimpia kehittämään lajitteluun uudenlaisia ratkaisuja.

Aiemmin tehdyn kyselyn perusteella työpajoissa käsiteltäviksi aihepiireiksi valittiin seuraavat neljä kysymystä:

- Millä konkreettisilla asioilla helpotetaan lajittelua omakoti-/haja-asutusalueella?
- Millä konkreettisilla asioilla jätteiden vieminen keräyspisteille helpottuisi?
- Miten ja mistä haluaisit saada tietoa lajittelusta?
- Millaisen ”Lajittimen” haluaisit kotiisi, jos ei olisi mitään rajoitteita?

Varsinainen työpajatyöskentely

Työpajojen toteuttamisen kolmas vaihe on varsinainen työpajatyöskentely (Storvang ym. 2018). Tässä vaiheessa osallistujat työskentelevät havaitun ongelman parissa vetäjien antamien ohjeiden mukaan. Osallistujille annetaan mahdollisuus työskennellä yhdessä ja keskustella toistensa kanssa. (Storvang ym. 2018.)

Kuhunkin työpajaan osallistui 7–9 henkilöä. Enemmistö työpajojen osallistujista oli naisia, mutta kussakin oli mukana myös ainakin yksi mies. Lisäksi työskentelyyn osallistui jokaisessa työpajassa sekä kuluttajia että yritysten edustajia. Tarkempia tietoja työpajoihin osallistuneista ja työpajapaikoista löytyy taulukosta 1.

Vetäjät järjestivät tilaan kaksi erillistä pöytäryhmää. Pöytiin laitettiin kertakäyttöpöytälinat, jotka toimivat osallistujien kirjoitusalueina. Kukin osallistuja sai saapuessaan valita itselleen mieluisan istumapaikan.

Aluksi työpajan vetäjät esittäytyivät ja orientoivat osallistujia illan teemaan kertomalla lyhyesti taustalla olevasta hankkeesta sekä tehtyjen selvitysten tuloksista. Alustuksen loppuun kerrottiin illan kulusta ja ohjeistettiin yhteiseen työskentelyyn. Kuhunkin pöytään

Taulukko 1. Tietoa työpajoista.
Table 1. Information about the workshops.

	Työpaja A	Työpaja B	Työpaja C
Työpajan järjestämispaikka	Maakuntakeskuksen ulkopuolella	Maakuntakeskuksen ulkopuolella	Maakuntakeskuksessa
Työpajan paikkakuntarakenne	Kaupunki, jossa myös haja-asutusalueita	Kaupunki, jossa myös haja-asutusalueita	Kaupunki, jossa myös haja-asutusalueita
Osallistujia yhteensä	9	9 <i>Osallistujista kaksi oli mukana vain työpajan yhteisessä keskustelussa.</i>	7
Työpajan osallistujat, jotka paikalla yksityishenkilöinä	5	5	6
Työpajan osallistujat, jotka paikalla jonkin organisaation edustajina	4 <i>Osallistujista kolme halusi kehittää oman organisaation lajittelua ja yksi oli toimittaja.</i>	4 <i>Osallistujista kaksi henkilöä oli mukana vain työpajan yhteisessä keskustelussa. Kolme henkilöä toimi jätehuoltoalalla ja yksi halusi kehittää oman organisaation lajittelua.</i>	1 <i>Osallistuja toimii suunnittelualalla.</i>
Työpajan osallistujista			
Naisia	8	5	5
Miehiä	1	4	2

annettiin Ideakahvilan teeman mukaisesti ”menu”, jonka sisällä oli yksi edellä esitetyistä kysymyksistä osallistujien yhdessä pohdittavaksi. Lisäksi kullekin osallistujalle annettiin tussi, jolla he saivat kirjoittaa pöytäliinaan omia ideoitaan. Jokaiseen neljään työpajassa käsiteltävään kysymykseen käytettiin aikaa 10–15 minuuttia. Kahden kysymyksen jälkeen osallistujia aktivoitiin pyytämällä heitä nousemaan omalta paikaltaan ja vaihtamaan toiseen pöytään. Tällä pienellä tauolla pyrittiin vaikuttamaan siihen, että kukaan ei väsähtäisi paikallaan istumiseen. Lisäksi osallistujat saivat ottaa vapaasti kahvia työskentelyn lomassa.

Sen jälkeen, kun kysymyksiä oli pohdittu pienryhmissä, työpajan vetäjät nostivat aiheet yhteiskeskusteluun. Kukin kysymys käytiin läpi ja kumpikin vetäjä kirjasi esiin nostetut yhteiset pohdinnat ja ajatukset ylös. Tällä varmistettiin, että kaikki ideat selityksineen saatiin varmasti muistiin. On huomioitava, että eri työpajoissa pääteemoja käsiteltiin hieman eri järjestyksessä ja että pääteemojen osalta esiin tulleet ideat ovat osin myös päällekkäisiä. Lisäksi huomionarvoista on, että esiin nostettuja ajatuksia ei työpajan aikana arvioitu millään tavoin.

Työpajojen analyysi

Analyysivaiheessa keskitytään aineiston analyysiin sekä työpajan arviointiin (Storvang ym. 2018). Olennaista on pohtia aineiston käsittelyä sekä sitä, miten osallistujien esiintuomat näkökulmat voidaan käsitellä niin, että niiden kautta löydetään toistuvia teemoja (Storvang ym. 2018).

Analysoimme työpajoja sekä tuotosten että työskentelyn näkökulmista. Aineistossa tuotoksia ovat osallistujien pöytäliinoiniin kirjoittamat sekä yhteisessä keskustelussa esiin nostamat ideat. Työpajojen vetäjät kirjasivat viimeksi mainitut muistiin. Tuotoksia tarkastelemalla voidaan arvioida, kuinka hyvin työpajoissa saavutettiin niille asetetut tavoitteet. Työskentelyn tarkastelussa huomioidaan ryhmädynamiikkaan vaikuttavia tekijöitä. Työpajoissa käytyjä keskusteluja ei taltioitu, vaan tarkastelu perustuu työpajan vetäjän muistiinpanoihin työpajojen kulusta. Lisäksi käytimme paikallislehden julkaisemaa lehtiartikkelia ja työpajan vetäjän ottamia valokuvia tausta-aineistona työpajatunnelmien tallentamiseksi. Työpajatyöskentelyä tarkastelemalla pohdimme, miten ja mitkä tekijät mahdollisesti vaikuttivat käytyyn keskusteluun ja ideoiden syntymiseen.

Ideoinnin onnistumista arvioidaan yleensä ideoiden määrän ja laadun kautta. Perinteisesti ajatellaan, mitä enemmän ideoita sen parempi, sillä määrä lisää todennäköisyyttä hyvien ideoiden löytymiseen (esim. Diehl & Stroebe 1987). Laatu on puolestaan arvioitu esimerkiksi sen mukaan, kuinka toteutettavissa idea on ja kuinka hyvin se ratkaisee kyseessä olevan ongelman (Dean ym. 2006). Muita tutkimuksissa käytettyjä ideoiden arviointikriteerejä ovat mm. uutuus, innovatiivisuus, omaperäisyys, luovuus ja monimuotoisuus (esim. Shaw 2003; Dean ym. 2006; Glier ym. 2011).

Tämän tutkimuksen kohteena olevissa työpajoissa tavoitteena oli ideoida uusia ratkaisuja helpottamaan kotitalouksien jätteen lajittelua, joten tuotoksia arvioidaan ideoiden määrän, uutuuden ja monimuotoisuuden mukaan. Tässä sovelletaan Glier ym. (2011) ja Shaw (2003) tutkimuksissa käytettyjä tarkastelutapoja. ’Uutuudella’ tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sitä, miten harvinainen tai ainutlaatuinen idea on muihin esitettyihin ideoihin verrattuna (vrt. Dean ym. 2006; Glier ym. 2011). Tarkoituksena ei siis ole arvioida idean uutuutta markkinatasolla eli kuinka uusi tai innovatiivinen idea olisi markkinoilla, vaan ideoita verrataan saman työpajan sisällä eri ryhmien välillä ja sitten myös eri työpajojen välillä ja tarkastellaan, montako kertaa sama idea nousi esille. Idea on silloin ’uusi’, jos muut eivät sitä maininneet. Monimuotoisuutta taas käsitellään sen kautta, kuinka monenlaisia erilaisia ratkaisuja ryhmissä nousi esille (Shaw 2003; Glier ym. 2011). Ideoiden määrää tarkasteltaessa eritellään vielä tarkemmin, kuinka moni idea oli esillä sekä pöytäliinaan kirjoitettuna että yhteenvetokeskustelussa tai pelkästään jommassakummassa. Tämä mahdollistaa tarkemman pohdinnan, miksi jokin asia oli kirjoitettu paperille, mutta sitä

ei nostettu keskustelussa esiin tai päinvastoin. Vastauksia tähän voi löytyä tarkastelemalla työpajatyöskentelyä.

Työpajatyöskentelyn tarkastelun perustana hyödynnämme ryhmadynamiikkaa käsittelevää kirjallisuutta. Ryhmadynamiikka on oleellista ottaa huomioon, sillä se on tavalla tai toisella läsnä aina kun ihmisiä kokoontuu yhteen (Farnsworth & Boon 2010). Ryhmadynamiikkaan vaikuttavat tekijät voidaan jakaa sisäisiin (esim. ikä ja sukupuoli), osallistujien välisiin (esim. ryhmän homo- tai heterogeenisyys, sosiaalinen valta) ja ympäristötekijöihin (esim. fyysinen ympäristö) (Stewart ym. 2007). Tarkastelemme tässä tutkimuksessa osallistujien ikä- ja sukupuolijakaumaa erityisesti ryhmän homo- tai heterogeenisyyden näkökulmasta. Ryhmän homo- tai heterogeenisyyttä pidetään tärkeänä ryhmän toimintaan vaikuttavana seikkana. Vaikka perinteisesti on suositeltu, että ryhmän tulisi olla homogeeninen, jotta osallistujien olisi helppo osallistua yhteiseen keskusteluun, tutkijat ovat esittäneet myös heterogeenisyyttä puoltavia näkökantoja (ks. McLafferty 2004; Rabiee 2004). Tarkastelemme myös sosiaalista valtaa, mikä tässä tutkimuksessa tarkoittaa erityisesti asiantuntijoina pidettyjen henkilöiden vaikutusta keskusteluun (ks. Stewart ym. 2007). Ympäristötekijöistä pohdimme fyysisen ympäristön eli tilan ja sen järjestämisen merkitystä työpajatyöskentelyyn. Esimerkiksi istuinjärjestelyt ja osallistujien välinen etäisyys voivat vaikuttaa, kuinka vapaasti ja avoimesti he keskustelevat keskenään (Stewart ym. 2007). Lisäksi arvioimme työpajatyöskentelyn yleistä tunnelmaa sekä mitä merkitystä on sillä, tuntevatko osallistajat toisiaan. Fokuseriä koskien suositellaan usein, etteivät osallistajat tuntsi toisiaan entuudestaan, jotta keskustelu olisi rehellisempää, spontaanimpaa ja useampia eri näkökulmia nousisi esille (Rabiee 2004). Toisaalta on esitetty, että toisensa hyvin tuntevat osallistajat voivat haastaa toisiaan (Kitzinger 1994).

Tuotosten analysointi

Työpajoissa syntyi yhteensä 54 erilaista ideaa (ks. taulukko 2). Useammassa työpajassa tai useampaan kertaan samassa työpajassa mainittu idea on laskettu yhdeksi ideaksi. Kun ideoiden lukumäärä jaetaan työpajojen osallistujien lukumäärällä, voidaan todeta, että kukin osallistuja tuotti keskimäärin kaksi uutta ideaa. Ideoista 34 oli kirjoitettu sekä pöytäliinaan että nostettu esille yhteiskeskustelussa. Kymmenen ideaa oli kirjoitettu vain pöytäliinaan ja saman verran (10) ideoita tuli esiin vain keskustelussa.

Ideoiden uutuutta tarkastellaan sen perusteella, monessako työpajassa sama idea nousi esille. Ideoista 33 tuli ilmi vain yhdessä työpajassa. Kahdessa työpajassa esiin nostettuja ideoita oli 12. Kaikissa kolmessa työpajassa kirjattiin ja/tai keskusteltiin yhdeksästä ideasta. Uutuudelle laskettiin lisäksi vertailuluku pisteyttämällä ideat niin, että vain yhdessä työpajassa esiin tuotu idea sai kolme pistettä, kahdessa työpajassa esillä ollut idea sai kaksi pistettä ja kaikissa kolmessa ilmennyt idea sai yhden pisteen. Pisteet laskettiin yhteen ja jaettiin ideoiden lukumäärällä. Luvun arvo vaihtelee yhdestä kolmeen. Arvo 1 tarkoittaa, että ideat olivat esillä kaikissa kolmessa työpajassa ja arvo 3 taas, että kukin idea tuli esille vain yhdessä työpajassa. Kaikkien työpajoissa esitettyjen ideoiden vertailuluvuksi tuli 2,4, mikä korostaa sitä, että eri työpajoissa tuotiin esiin erilaisia ideoita.

Ideoiden monimuotoisuuden tarkastelua varten ideat jaettiin eri teemojen alle aineistolähtöisesti. On huomioitava, että työpajoissa ideoinnin virikkeeksi annetut kysymykset johdattelivat ideointia tiettyihin teemoihin. Tätä analyysia varten teemoittelua tehtäessä ei kuitenkaan huomioitu sitä, mihin kysymykseen liittyen idea oli tullut esiin.

Työpajoihin osallistujien kirjallisesti tai keskustelussa esiin tuomien jätteen lajittelua helpottavien tuote- ja palveluideoiden pohjalta luodut teemat edustavat tiettyyn lajitteluvaiheeseen (esim. kuljetus) tai -haasteeseen liittyviä ehdotuksia (esim. motivointi ja valvonta). Teemoja muodostui yhteensä yhdeksän kappaletta. ”Lajittelupisteet”-teemassa ideat liittyvät yleisten lajittelupisteiden lukumäärään, sijaintiin (esim. kävelyreittien varrelle) ja ominaisuuksiin (esim. isommat keräysaukot, sensorit kertomaan tyhjennystarpeesta).

Taulukko 2. Tuotosten arviointia.
Table 2. Evaluation of outputs.

Teemat	Työpaja A (9 osallistujaa)			Työpaja B (7 osallistujaa)*			Työpaja C (7 osallistujaa)			Erilaisia ideoita yhteensä**		
	PK / P / K***	Yht.	Uutuus****	PK / P / K	Yht.	Uutuus	PK / P / K	Yht.	Uutuus	PK / P / K	Yht.	Uutuus
Lajittelupisteet	2 / 0 / 0	2	1.5	1 / 0 / 1	2	1.5	3 / 0 / 0	3	2.3	4 / 0 / 0	4	2.3
Lajitteluasiat / kodin lajitteleminen	2 / 1 / 1	4	1.5	4 / 1 / 0	5	1.6	3 / 3 / 0	6	1.8	5 / 3 / 0	8	2.1
Pakkaukset	1 / 2 / 0	3	1.7	2 / 0 / 1	3	1.7	0 / 0 / 2	2	2	3 / 0 / 1	4	2
Kuljetus	1 / 1 / 0	2	2	2 / 0 / 0	2	2	3 / 0 / 1	4	2.5	4 / 1 / 1	6	2.7
Automaatio	1 / 1 / 0	2	3	1 / 0 / 0	1	3	1 / 0 / 0	1	3	3 / 1 / 0	4	3
Yhteisöllisyys	1 / 1 / 0	2	1	1 / 0 / 1	2	2	3 / 1 / 0	4	2	3 / 1 / 0	4	2
Keppi tai porkkana	1 / 0 / 1	2	2.5	0 / 1 / 3	4	3	1 / 1 / 1	3	2.7	1 / 2 / 5	8	2.9
Opas	4 / 1 / 0	5	2.2	5 / 1 / 0	6	2.3	1 / 0 / 0	1	3	8 / 0 / 0	8	2.5
Neuvonta	1 / 2 / 0	3	1.7	1 / 2 / 0	3	1.7	1 / 1 / 1	3	1.7	3 / 1 / 0	4	1.8
Yksittäiset ideat	0 / 0 / 1	1	3	0 / 0 / 0	0	0	0 / 1 / 2	3	3	0 / 1 / 3	4	3
Yhteensä	14 / 9 / 3	26	1.9	17 / 5 / 6	28	2	16 / 7 / 7	30	2.3	34 / 10 / 10	54	2.4
Ideoita / osallistujaa		2.9			4			4.3			2.3	

* lisäksi työpajan yhteiskeskusteluosiossa mukana kaksi henkilöä, he eivät osallistuneet varsinaiseen ideointivaiheeseen

** useammassa työpajassa esitetty sama tai hyvin samankaltainen idea on laskettu yhdeksi ideaksi, siksi summa ei ole sama kuin työpajojen yhteenlaskettu summa

*** PK=sekä kirjoitettu että keskustelussa, P=vain kirjoitettu, K=vain keskustelussa; useamman kerran mainittu sama tai hyvin samankaltainen idea laskettiin yhdeksi ideaksi

**** Uutuus: ideat pisteytetään niin, että vain ko. työpajassa esiin nousnut idea saa kolme (3) pistettä, kahdessa työpajassa esillä ollut idea saa kaksi (2) pistettä ja kaikissa kolmessa ilmennyt idea yhden (1) pisteen, pisteet lasketaan yhteen ja jaetaan ideoiden lukumäärällä.

”Lajitteluasiat / kodin lajittelu” -teemassa ideat käsittelevät ratkaisuja, jotka helpottavat jätteen kotona tapahtuvaa välikäsitteitä. Nämä kattavat ideoita keittiösuunnittelusta (esim. mittatilaustuotteet), eri jätteille tarkoitettuihin lajitteluastioihin (esim. hajuton kotikompostori) ja kotikäyttöisiin jättepuristimiin. ”Pakkaukset”-teeman ideat liittyvät pakkausmerkintöihin (esim. lajitteluohjeet värikoodilla), -kokoisiin sekä -materiaaleihin (esim. biohajoavat pakkaukset) ja niiden tunnistamiseen (esim. viivakoodiskanneri, kännykkäsovellus). ”Kuljetus”-teeman ideat keskittyvät kuljetusta helpottaviin pusseihin ja laatikoihin (esim. lajittelulaatikko, jonka voi jättää keräyspisteelle ja ottaa sieltä uuden) myös eri kuljetusvälineet (esim. polkupyörä) huomioiden. Lisäksi jokaisessa työpajassa ehdotettiin kiertävää keräysautoa niille jätelajeille (esim. ongelmajäte), joita omassa pihapiirissä ei kerätä. ”Automaatio”-teemaan koottiin ideat, joilla lajittelu hoituisi ilman henkilökohtaista panostusta (esim. lajitteleva jätteauto). Jokaisessa työpajassa esitettiin myös ideoita, kuinka lajittelusta tehtäisiin yhteisöllistä, esim. kimppa-astioiden tai naapurivuon voimin. ”Keppi tai porkkana” -teeman ideat koskettavat taloudellisia (esim. taloyhtiöille mahdollisuus myydä lajitteluosuuksia omakotiasujille) ja muita kannustimia (esim. lajittelukilpailut) tai erilaisia valvonta- ja rangaistustoimenpiteitä (esim. sekajätteen määrän huomiointi vuokrassa). Tiedon lisäämiseen ja levittämiseen liittyvät ideat jaettiin kahteen teemaan. Opas-teeman ideat liittyvät tiedon löytämiseen helposti ja kootusti useasta eri tietolähteestä (esim. kirjalliset oppaat koteihin, kauppoihin ja lajittelupisteille; ohjeita saataville myös internetiin, somekanaville ja kännykkäsovelluksiin). ”Neuvonta”-teeman ideat puolestaan keskittyvät vuorovaikutteiseen tiedon jakamiseen esim. henkilökohtaisen jäteneuvojan, waste trainerin, kautta. Näiden lisäksi muodostettiin vielä yksittäisiä ideoita koonnut teema. Tämä teema käsitti neljä muiden teemojen ulkopuolelle jäänyttä ideaa: kirjastosta lainattavat lajittelulaisit, lajittelupelit, lajittelupassi ja biojätteestä tehtävä viherseinämä.

Ideoiden lukumäärä kussakin teemassa vaihtelee neljästä kahdeksaan. Eniten erilaisia ideoita syntyi lajitteluastioihin (tai kodin lajitteluun), keppiin tai porkkanaan sekä oppaaseen liittyen. Ideoiden harvinaisuutta eri teemojen välillä tarkastellaan uutuudelle lasketun vertailuvuon kautta. Yksittäisten ideoiden lisäksi automaatioon, keppiin tai porkkanaan sekä kuljetukseen liittyvät ideat olivat sellaisia, jotka tulivat keskimäärin esille vain yhdessä työpajassa. Vain neuvonta-teemassa vertailuluku on alle 2. Yleisesti voidaan siis todeta, että keskimäärin kussakin teemassa esiin nostetut ideat esitettiin joko yhdessä tai kahdessa työpajassa.

Seuraavaksi vertaillaan työpajoja erikseen ja vertaillaan niitä keskenään (ks. taulukko 2, eri työpajat). Ideoiden määrää laskettaessa useampaan kertaan ko. työpajassa esille nostetut samat tai hyvin samankaltaiset ideat luettiin yhdeksi ideaksi. Tässä on siis keskitytty vain yhteen työpajaan ja jätetty huomiotta muiden työpajojen ideat. Uutuuden vertailuluku on laskettu edellä esitetyllä tavalla.

Vertaillaessa työpajoja huomio kiinnittyy siihen, että työpajoissa B ja C syntyi enemmän ideoita, vaikka osallistujia oli vähemmän kuin työpajassa A. Näin ollen myös uusien ideoiden määrä osallistujaa kohden oli suurempi. Työpajassa C esiin nostetut ideat olivat keskimäärin harvinaisempia eli uutuuden vertailuluku oli suurempi kuin työpajoissa A ja B. Huomionarvoista on myös, että työpajassa A reilua kolmasosaa (35 %, vrt. työpaja B: 18 % ja C: 23 %) ideoista ei nostettu ollenkaan keskusteluun, vaan ne kirjoitettiin ainoastaan pöytäliinaan. Sen sijaan pelkästään keskustelun aikana syntyneiden ideoiden määrä on suhteellisen pieni (12 %, vrt. työpaja B: 21 % ja C: 23 %). Työpajassa B ideat olivat eniten esillä sekä keskustelussa että kirjoitettuna (60 %, vrt. työpaja A: 54 % ja C: 53%).

Työskentelyn analysointi

Analysoimme työpajatyöskentelyä ryhädynamiikkaan vaikuttavien tekijöiden kautta. Näitä ovat sisäiset (esim. sukupuoli ja ikä), osallistujien väliset (esim. homo- tai heterogeenisyys) sekä ympäristötekijät (esim. fyysinen ympäristö) (Stewart ym. 2007). Lisäksi tarkastelemme

työpajan yleistä tunnelmaa, sosiaalista valtaa sekä osallistujien tuttuutta keskenään.

Kaikki työpajat olivat naisvaltaisia (tarkempi kuvaus osallistujista taulukoissa 1 ja 3). Osallistujat jakautuivat kussakin työpajassa kahden pöydän ympärille oman valintansa mukaan. Näin muodostui kuusi pienryhmää, joissa kussakin oli 3–5 osallistujaa. Työpajan A pienryhmä 2 koostui pelkästään naisista, mutta muissa oli molemmat sukupuolet edustettuna. Kuitenkin vain työpajan B pienryhmässä 3 oli miesenemmistö.

Osallistujien ikäjakauma oli melko laaja. Nuorimman ja vanhimman osallistujan välinen ikäero oli jokaisessa työpajassa useampi kymmenen vuotta. Työpajoissa A ja B merkittävä osa osallistujista oli eläkeikäisiä. On kuitenkin huomioitava, että myös näiden työpajojen järjestämispaikkakunnilla eläkeikäisiä on suhteellisen paljon.

Työpajojen osallistujarakenteen voidaan toisaalta ajatella heijastavan yleistä kiinnostusta lajittelua kohtaan, jonka on todettu olevan suurempaa vanhemman ikäluokan ja naisten keskuudessa (esim. Reijonen ym. 2021). Osallistujien ikä ja sukupuoli huomioiden työpajaa A voidaan kuvata melko homogeeniseksi. Työpajat B ja C olivat heterogeenisempia. On mielenkiintoista, että heterogeenisemmissä työpajoissa B ja C syntyi enemmän ideoita per osallistuja kuin homogeenisemmässä työpajassa A.

Fyysinen ympäristö eli huoneiden koko ja kalusteet mahdollistivat erilaisia ratkaisuja työskentelyn järjestämiseen. Jokaiseen työpajatyöskentelyyn varattuun saliin olisi mahtunut 40–50 henkilöä, joten tilaa oli sen suhteen runsaasti. Työpajoihin A ja C saatiin muodostettua selkeät pöytäryhmät kalusteita siirtelemällä ja tiloissa oli myös hyvin tilaa liikkua. Sen sijaan työpajassa B pöytien siirtelyyn ei ollut mahdollisuutta, joten pienryhmät sijoitettiin eri puolille salia. Kaiken kaikkiaan tilat soveltuivat työskentelyyn hyvin ja mahdollistivat osallistujien vapaan ja avoimen keskustelun käsiteltävästä aiheesta (vrt. Stewart ym. 2007).

Kaikissa kolmessa työpajassa oli hyvä yleinen tunnelma. Työpajoihin tulleet osallistujat olivat kiinnostuneita työpajan aiheesta ja halusivat kertoa mielipiteitään ja ideoitaan. Työpajoissa A ja B osallistujat tunsivat toisensa suurimmaksi osaksi jo ennakkoon, eikä niissä järjestetty erillistä esittäytymiskierrosta. Sen sijaan työpajassa C ajatus esittäytymiskierrokseen lähti osallistujilta, sillä he eivät pääosin tunteneet toisiaan entuudestaan. Ideoiden esiintuominen vapaasti voi tuntua hankalalta ryhmässä (Paulus ym. 1995), joten lyhytkin esittely voi lisätä rentouden tunnetta ja siten halukkuutta osallistua keskusteluun (vrt. Rabiee 2004).

Työpaja C poikkesi muista työpajoista siinä, että sen aikana tehtiin eniten yhteistyötä. Tämä havainto on mielenkiintoinen, koska työpaja C oli heterogeenisempi kuin esim. työpaja A, eivätkä osallistujat tunteneet toisiaan, kuten muissa työpajoissa. Työpajassa C osallistujat valtuuttivat keskuudestaan kirjurit, jotka kirjasivat ylös koko ryhmän yhteisiä ajatuksia. Pienryhmät huolehtivat itse siitä, että kaikkien ääni tuli kuuluviin. Samaa tapahtui osin myös työpajassa A, jonka aikana osallistujat kysivät, voivatko he kirjata kommentteja myös ryhmänä, ei ainoastaan yksilöinä. Aivoriihiä koskevista tutkimuksista onkin todettu, että osallistujilla on taipumus suosia yhteisideointia ja pitää omaa suoriutumistaan siinä parempana, vaikka yksin ideoitaessa tuleekin yleensä enemmän ideoita (Paulus ym. 1995). Työpajan sisällä kommenttien kirjoittamista voitiin siis toteuttaa useilla eri tavoilla. Tämä näkyy siinä, että kommentteja kirjoittaneita saattoi olla vähemmän kuin työpajaan osallistuneita.

Työpajan lopussa kunkin pöydän ääressä istunut ryhmä valitsi yhden henkilön, joka luki oman ryhmänsä kohdalla olleiden pöytäliinon ideat. Hän siis päätti, mitä nostaa esiin ja mitä jättää sanomatta. Voidaan olettaa, että päätökset heijastivat sitä, mitä tämä henkilö piti tärkeänä. Näin ollen jokaiselle osallistujalle annettu mahdollisuus kirjoittaa omat ideansa ylös edesauttoi ideoiden monipuolisemman keräämisen. Toisaalta taas jotkin asiat, jotka ryhmän edustaja nosti esiin, aiheuttivat pulppuavaa keskustelua. Tällöin saattoi syntyä näkökulmia, joita kukaan ei ollut miettinyt yksilönä tai omassa pienryhmässä. Työpajassa tapahtunut yleinen loppukeskustelu toi siis esiin vielä uusia näkökulmia.

Kokosimme eri työpajojen työskentelyä koskevaa vertailutietoa taulukkoon 3.

Taulukko 3. Työpajojen työskentelyn vertailua.

Table 3. Comparison of workshops.

	Työpaja A	Työpaja B	Työpaja C
Osallistujia yhteensä	9	9 <i>Osallistujista kaksi oli mukana vain työpajan yhteiskeskustelussa.</i>	7
Työpajan pienryhmien henkilömäärä ja sukupuolijako (n = nainen, m = mies)	Pienryhmä 1: 5 hlö (4n + 1m) Pienryhmä 2: 4 hlö (4n)	Pienryhmä 3: 3 hlö (1n + 2m) Pienryhmä 4: 4 hlö (3n + 1m)	Pienryhmä 5: 4 hlö (3n + 1m) Pienryhmä 6: 3 hlö (2n + 1m)
Työpajan yleistunnelma	Keskusteleva, lämmin	Keskusteleva, ajoittain väittelevä	Keskusteleva, rento
Tilan enimmäishenkilömäärä	40–50	40	50
Tilan ominaisuuksista pöytien siirtelymahdollisuus tuolien siirtelymahdollisuus pienryhmien jakaminen	Kyllä Kyllä Jako pöytäryhmiin	Ei Kyllä Jako eri puolille tilaa	Kyllä Kyllä Jako pöytäryhmiin
Työpajan pienryhmien määrä	2	2	2
Osallistujien esittäytymiskierros	Ei	Ei	Kyllä
Osallistujien ikärakenne	Vanhimman ja nuorimman osallistujan ikäero noin 40 vuotta, osallistujista noin kolmasosa eläkeikäisiä.	Vanhimman ja nuorimman osallistujan ikäero noin 30 vuotta, osallistujista noin puolet eläkeikäisiä.	Vanhimman ja nuorimman osallistujan ikäero noin 40 vuotta, osallistujissa yksi eläkeikäinen.
Erityishuomio työskentelystä	Paikallislehden toimittajan mukaan ”ideoita heiteltiin varsin lennokkaasti”.	Kaksi jätehuoltoalalla toimivan yrityksen edustajaa tuli paikalle työpajan lopussa pidettyyn yhteiskeskusteluun.	Osallistajat tekivät pienryhmissä tiivistä yhteistyötä ja valtuuttivat tietyt henkilöt kirjaamaan kommentteja ylös.

Työpajojen tunnelmaan ja työskentelyyn vaikuttivat myös ns. ylimääräiset osallistujat, joiden voidaan ajatella omaavan sosiaalista valtaa. Sosiaalinen valta viittaa mahdollisuuteen vaikuttaa toisiin osallistujiin ryhmätilanteessa; se voi olla oletettua tai todellista, ja liittyä esim. palkitsemiseen tai asiantuntemukseen (Stewart ym. 2007). Työpajassa A oli mukana paikallislehden toimittaja, joka ilmoitti heti työpajan alussa tekevänsä työpajatyöskentelystä lehtijutun. Tällä vaikutti olevaan työskentelyyn positiivinen vaikutus, sillä osa osallistujista innostui mahdollisuudesta saada nimensä myös lehteen. Näin heidän kommentointinsa ja vuoropuhelunsa vaikutus oli laajempi, kuin jos kommentit olisivat tulleet esille pelkästään työpajassa. Toisaalta työpajassa A oli kaikkein eniten asioita, jotka jäivät ”vain” paperin tasolle. Näistä ei siis keskusteltu eikä niitä nostettu esiin. Voidaan siis miettiä, että johtuiko tämä siitä, että paikalla oli toimittaja.

Työpajassa B paikalle saapui kesken työskentelyn kaksi henkilöä, jotka olivat paikkakunnalla tunnetun jätehuoltoyhtiön edustajia. Lisäksi työpajassa oli koko ajan paikalla kolmas samalla alalla työskentelevä henkilö. Heillä voidaan katsoa olevan sosiaalista valtaa asiantuntijuuden muodossa. Voidaan siis pohtia, millainen vaikutus tällä on työpajatyöskentelyyn. Yhteisessä keskustelussa vaikutus oli nähtävissä siinä, että sen aikana syntyi jopa väittelynomaisia tilanteita. Kuluttajat pohtivat sitä, miten ”*jätelajeja ja niiden erikoispiirteitä on niin paljon, ettei kuluttaja tule ikinä niitä oppimaan*”. Jätehuoltoalalla

toimiville samat asiat voivat kuitenkin olla itsestäänselvyyksiä, eikä samanlaisia ongelmia välttämättä tunnisteta. Aiemmassa tutkimuksessa onkin nostettu esiin, että asiantuntijoiden osallistuminen työpajaan voi parantaa viestin viemistä eteenpäin (Särkilahhti ym. 2019). Toisaalta alalla toimivat voivat tuoda keskusteluun myös sellaisia näkökulmia, joita kuluttajat eivät tiedä. Esimerkiksi samassa työpajassa alaa tuntevat kertoivat siitä, miten lajittelu toimii Ruotsissa ja toivat näin keskusteluun uudenlaista syvyyttä.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa tarkasteltiin sitä, miten työpajat soveltuvat kuluttajien osallistamiseen kotitalouksia palvelevien ratkaisujen syötteiden ja/tai ideoiden kehittämiseen. Olemme kuvanneet erään toteutetun työpajakiertueen toiminnan vaiheita Storvangin ym. (2018) mallin mukaan ja tuoneet esiin työpajojen diagnoosivaiheen, suunnitteluvaiheen, varsinaisen työpajan sekä analyysivaiheen.

Löydöstemme mukaan työpajatyöskentely soveltuu varsin hyvin kuluttajien osallistamiseen heitä koskevien uusien tuote- ja palveluratkaisujen ideoimiseksi, kun asiaa tarkastellaan syntyneiden ideoiden määrän ja monimuotoisuuden kautta. Useampien työpajojen järjestäminen ja erilaisten ideointimuotojen (esim. kirjoittaminen ja puhuminen, yksintyöskentely ja ryhmäkeskustelu, ideoiden jakaminen ryhmäläisten kesken) tarjoaminen näyttäisi edistävän tuotosten määrää, uutuutta ja monimuotoisuutta.

Aiemmin on todettu, että kuluttajien mukaan ottaminen erityisesti lajitteluratkaisujen kehittämiseen on tärkeää (Rousta ym. 2017). Jotta uudistetun jätedirektiivin mukaiseen yhdyskuntajätteen kierrätystavoitteeseen päästään (esim. Ympäristöministeriö 2022), tarvitaan kotitalouksilta ja kuluttajilta aktiivisuutta jätteiden lajittelussa. Aktiivisuutta kuitenkin heikentää esimerkiksi kuluttajien kokemana lajittelun vaivalloisuus (ks. esim. Miliute-Plepiene ym. 2016). Suurimmiksi ongelmakohtiksi on havaittu etenkin kodin tiloihin, lajitteluastioihin, keräyspisteiden sijaintiin ja etäisyyteen liittyvät haasteet (Kokkonen 2020). Näihin haasteisiin kuluttajat ovat voineet pohtia ja kehittää erilaisia arkisia ratkaisuja omissa kotitalouksissaan. Työpajat ovat hyviä välineitä tuoda näitä ajatuksia ja ideoita laajemmin esille ja tarjota niitä jopa syötteeksi kaupallista tuotetta tai palvelua varten.

Toteuttamissamme työpajoissa jätteiden lajittelun ongelmakohtiin ideoitiin monipuolisesti erilaisia ratkaisuja. Esitetyt ideat kattoivat laajasti jätteiden lajittelun eri vaiheita: motivointi, tiedonhankinta, kodeissa tapahtuva lajittelu ja jätteen vieni keräyspisteille. Lisäksi ideoitiin lajittelua helpottavia parannusehdotuksia pakkauksiin, yleisiin keräyspisteisiin sekä tapoihin tehdä lajittelua (esim. automaatio ja yhteisöllisyys). Jos ideoita tarkastellaan siitä näkökulmasta, miten ne heijastelevat aiemmissa tutkimuksissa esiin nostettuja kehittämiskohteita, voidaan nähdä sekä aiempia tutkimuksia tukevia, että siihen uutta tuovia näkökohtia. Aiemmassa tutkimuksessa on lajittelua estävinä tekijöinä nostettu esiin sekä kodin lajittelumahdollisuuksiin että keräyspisteisiin ja niiden sijaintiin liittyvät seikat (esim. Kokkonen 2020). Monet työpajoissa esiin tuodut ideat liittyivät juuri näihin kehityskohteisiin. Lajittelukäyttäytymistä edistävinä motivaatiotekijöinä aiemmissa tutkimuksissa on esitetty sosiaalisia ja moraalaisia normeja (esim. Miliute-Plepiene ym. 2016). Sosiaalisten normien ajatellaan vaikuttavan sosiaalisen paineen ja odotusten muodossa (Heller & Vatn 2017), työpajoissa esitetyissä ideoissa korostui kuitenkin yhteisöllisyys siinä merkityksessä, että tehdään yhdessä (esim. kimppa-astiat, kimppakierrätys-kyydit) ja autetaan toisia (esim. naapuriapu). Mielenkiintoista oli myös havaita, että lajittelun motivointiin tähtäävissä ideoissa nousi erityisesti esiin taloudellisiin hyötyihin perustuvat lähtökohdat (esim. lajitteluosuuksien myyminen). Taloudellisten kannustimien vaikutus lajitteluun on tutkimusten mukaan kuitenkin moniselitteinen, eikä aina johda positiivisiin tuloksiin (ks. yhteenvetoa esim. Reijonen ym. 2021). Työpajojen tulokset antavat näin syykkkeitä myös jatkotutkimuksia varten.

Työpajojen jälkeen saatua tietoa hyödynnettiin hankkeen toiminnassa laajemmin analysoimalla ja työstämällä ideoita edelleen. Sen jälkeen niitä esiteltiin yrityksille ja kaikille ideoista kiinnostuneille seminaarissa sekä hankkeen internet-sivuilla, jolloin niistä oli mahdollisuus lähteä kehittämään uusia liukeideoita. Työpajoilla ja niistä saaduilla ideoilla oli näin ollen pidempiaikaista vaikuttavuutta.

Havaintojemme mukaan on hyvä järjestää useampia työpajoja monipuolisten ideoiden keräämiseksi. Vaikka niissä nousee esille samankaltaisia ideoita, eri työpajoissa syntyy myös aivan uusia ideoita. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa jokainen osallistuja toi esille keskimäärin kaksi sellaista ideaa, joita kukaan muu ei ollut ilmaissut muissa työpajoissa. Työpajojen järjestämisessä on kuitenkin aina huomioitava resurssit ja kustannukset sekä ideoiden saturaatio.

Työskentelytapa, että jokaisella osallistujalla oli mahdollisuus kirjata ylös niin omia kuin ryhmän ideoita ja lopuksi kaikki teemat nostettiin vielä yhteiskeskusteluun, osoittautui toimivaksi. Havaintojemme mukaan ideoiden määrää näyttäisi kasvattavan, jos osallistujille annetaan mahdollisuus kirjoittaa omia ajatuksiaan sekä keskustella annetusta teemasta yhdessä. Tällöin osallistujat voivat kirjata lähtökohtaiset perusideansa ylös ja myös kollektiivisesti rakentaa ideoita keskustelussa olevasta teemasta (vrt. Paulus & Yang 2000; Belzile & Öberg 2012). Tämä tulos tukee myös niitä aivoriitä koskevia tutkimuksia, joissa on havaittu, että yksin työskentelyn ja ryhmätyöskentelyn yhdistäminen voi olla hyödyllistä (esim. Paulus ym. 1995; Girotra ym. 2010).

Työpajoissa voitiin lisäksi havaita, että kaikkea ensin kirjoitettua ei nostettu yhteisessä keskustelussa enää esille. Tähän voi olla useita eri syitä. Voidaan pohtia, valikoituiko työpajassa ideoiden esittelijöiksi sellaiset henkilöt, jotka halusivat tuoda esiin vain joitakin, itse parhaaksi näkemäänsä ideoita käytettävissä olevan ajan puitteissa. Myös muilla osallistujilla voi olla merkitystä, koska heillä koetaan olevan esimerkiksi sosiaalista valtaa (Stewart ym. 2007). Työpajassa A, jossa oli lukumääräisesti eniten vain paperin tasolle jääneitä ideoita, oli paikalla toimittaja tekemässä juttua työpajasta. Tämä saattoi edistää vilkasta yhteiskeskustelua, mutta samalla rajoittaa keskustelun monimuotoisuutta.

Lisäksi asiantuntijoiden läsnäolo voi vaikuttaa työpajatyöskentelyyn (Stewart ym. 2007). Asiantuntijoilla ja kuluttajilla voi olla toisistaan eriäviä mielipiteitä, mutta työpajassa heillä on mahdollisuus oppia toisiltaan ja laajentaa näkökulmaansa. Asiantuntijoilla on tietoa, jota kuluttajilla ei ole ja kuluttajilla on puolestaan käytännön kokemusta asioista, jotka asiantuntijat voivat ohittaa itsestäänselvyyksinä. Työpajat mahdollistavat eri osapuolten vuoropuhelun. Esimerkiksi työpajassa B, jossa oli mukana myös muutama asiantuntija, nostettiin keskustelussa eniten esille ideoita, jotka oli myös kirjoitettu pöytäliinaan. Keskustelu ylti välillä väittelyksi, mikä Kuuren (2020) mukaan kuuluu työpajojen luonteeseen.

Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että jos osallistujat eivät tunne toisiaan, keskustelu voi olla rehellisempää ja näkökulmiltaan rikkaampaa (Rabiee 2004). Tämän tutkimuksen havainnot tukivat tätä ajatusta. Esimerkiksi työpajassa C, jonka osallistujat eivät tunteneet toisiaan entuudestaan, esiin nousi enemmän erilaisia ideoita kuin muissa työpajoissa. Tuttavuuden tuoreus ei myöskään toiminut esteenä muita työpajoja hieman vilkkaammalle yhteistyölle.

Usein suositellaan, että ryhmän tulisi olla homogeeninen, jotta keskusteluun osallistumisen kynnys olisi matala (ks. Rabiee 2004). Tässä tutkimuksessa kuitenkin ryhmän homogeenisuus näytti vähentävän ideoiden määrään, kun sitä tarkastellaan suhteutettuna osallistujien määrään. Fyysisen ympäristön merkitystä työpajatyöskentelyyn (ks. Stewart ym. 2007) ei tässä tutkimuksessa pystytty tarkasti havainnoimaan. Vaikka työpajat toteutettiin eri paikkakunnilla, tilat ja esimerkiksi istuinjärjestelyt olivat suhteellisen samankaltaisia.

Tämä tutkimus tukee O'Brienin ym. (2017) huomiota, jonka mukaan työpajoihin osallistujat ovat usein todella kiinnostuneita kyseisestä aiheesta. Työpajoihin tulivat ne henkilöt, jotka ovat kiinnostuneita lajittelusta ja tietävät aiheesta. Näin ollen emme saaneet ideoita lajittelun kehittämiseen heiltä, jotka eivät lajittele, mutta jotka voisivat

hyötyä lajittelua helpottavista ratkaisuista. Koska työpajoihin osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen, ei työpajamenetelmällä saada tietoa niiltä, jotka eivät ole entuudestaan aiheeseen sitoutuneita. Aiempi kirjallisuus osoittaa, että ideointiin osallistuminen vaatii henkilökohtaista mielenkiintoa aiheeseen (esim. Fuller ym. 2011). Niin työpajojen kuin muidenkin osallistamismenetelmien heikkous on juuri siinä, että niihin saadaan usein mukaan vain aiheesta kiinnostuneita.

Tekemämme tutkimus noudatti toimintatutkimuksen lähestymistapaa. Kuten toimintatutkimuksessa yleensä, myös me arvostimme osallistujien tietoa ja ymmärrystä ja pyrimme hakemaan ratkaisua ongelmiin (Costello 2011). Toimintatutkimukselle ominaisesti tutkija on varsin syvällä tutkimuskohteessaan (Juuti & Puusa 2020). Toimintatutkimusmenetelmä tuotti runsaasti ideoita ja syötteitä siihen, mihin työpajat oli tarkoitettu, joten Heikkisen (2018) painottama käytännön hyödyn näkökulma toteutui tässä tutkimuksessa erinomaisesti, ja työpajat soveltuvat hyvin osallistamaan käyttäjiä ja saamaan heidän ideoitaan esille.

Toimintatutkimusta arvioitaessa tulee pitää mielessä, että kyseessä on ainutlaatuinen tilanne (Eriksson & Kovalainen 2015). Yksi tapa arvioida toimintatutkimusta on tarkastella tehtyä tutkimusta viiden periaatteen mukaan (Heikkinen & Syrjälä 2006). Olemme tässä artikkelissa esittäneet tutkimuksen kulkua työpajojen suunnittelusta niiden analysointiin. Tämä vastaa arvioinnin ensimmäiseen, historiallisen jatkuvuuden periaatteeseen. Olemme pohtineet tutkijan roolia osana tutkimusta sekä pyrkinet tuomaan esiin osallistujien erilaisia näkökulmia, kuten arviointiperiaatteiden toinen periaate, reflektiivisyys ja kolmas periaate, dialektisuus, edellyttävät. Olemme lisäksi pohtineet työpajojen ja tutkimuksen toimivuutta toimintatutkimuksen neljännen periaatteen mukaan. Viides periaate, havahduttavuus eli tutkimuksen todentuntuisuus, jää lukijan arvioitavaksi. Olemme pyrkinet kuvaamaan tehtyä tutkimusta ja toteutettuja työpajoja todentuntuisesti, jotta lukija voisi kokea kerrotun todeksi myös omiin kokemuksiinsa verraten (Heikkinen & Syrjälä 2006).

Kokonaisuutena työpajat osoittautuivat hyväksi ideoinnin kannalta, ja niitä kannattaa käyttää vastaavanlaisissa tilanteissa, joissa halutaan kuulla kuluttajien ja kotitalouksien näkemyksiä. Jätteen lajittelun ratkaisuja helpottavien ratkaisujen ideointiin tarkoitettuja työpajoja voisi ehdottomasti hyödyntää enemmänkin, sillä aihe on kotitalouksille tärkeä. Työpajoja toteutettaessa on kuitenkin pidettävä mielessä aivoriihimenetelmää koskeva ohje, että ideoita tuotettaessa kenenkään ei tarvitse pelätä muiden kritiikkiä (Brooks-Harris & Stock-Ward 1999). Työpajan vetäjien tulee vastata siitä, että kaikki syntyvät ideat ja ajatukset otetaan vastaan yhtä arvokkaina. Aiemmin tutkimuksissa on työpajojen ansioksi nähty juuri työpajoissa käyty keskustelu ja se, että osallistujat uskaltavat esittää ideoita sekä perehtyä toisiin osallistujiin (Nygren 2013). Tämä on nähtävissä myös nyt toteutetuissa työpajoissa.

Kun tarkastellaan ideoiden tuottamista ja ryhmien luovuutta ja innovatiivisuutta, mittarina käytetään usein ideoiden määrää, uutuutta ja monipuolisuutta – aivan kuten tässäkin tutkimuksessa. Työpajatyöskentelyn ja ideoinnin onnistumisen arvioimisessa voisi käyttää myös monenlaisia muunlaisia mittareita, kuten palautetta osallistujilta, esim. heidän näkemyksiään siitä, kuinka he saivat ideoitaan esille ja kuulluksi ja mitkä tekijät näihin vaikuttivat. Lisäksi tutkimusta tarvitaan lisää siitä, miten syntyneitä ideoita kehitetään edelleen, miten kuluttajia voi osallistaa jatkokehitykseen ja miten ryhmädynamiikka ja erilaiset työskentelymuodot edesauttavat tai estävät työskentelyä.

Kiitokset

Tutkimuksen työpajat toteutettiin osana EAKR-rahoitteista ”Liiketoimintaa jätteen lajittelun ratkaisuista” (Lajitin) -hanketta. Kiitämme professori Raija Kompulaa ja vertaisarvioijia arvokkaista kommentista.

Lähteet

- Akkila, I. (2015) Regiimiteoriaa testaamassa: Lahden keskustan kehittämisen tapaus. *Alue ja Ympäristö* 44(1) 31–44. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64832>
- Alminde, S. & Warming, H. (2020) Future workshops as a means to democratic, inclusive and empowering research with children, young people and others. *Qualitative Research* 20(4) 432–448. <https://doi.org/10.1177/1468794119863165>
- Altrichter, H., Kemmis, S. McTaggart, R. & Zuber-Skerrit, O. (2002) The concept of action research. *The Learning Organization* 9(3) 125–131. <https://doi.org/10.1108/09696470210428840>
- Anderson, H. & Hüge Brodin, M. (2005) The consumer's changing role: the case of recycling. *Management of Environmental Quality: An International Journal* 16(1) 77–86. <https://doi.org/10.1108/14777830510574362>
- Belzile, J.A. & Öberg, G. (2012) Where to begin? Grappling with how to use participant interaction in focus group design. *Qualitative Research* 12(4) 459–472. <https://doi.org/10.1177/1468794111433089>
- Bogers, M., Afuah, A. & Bastian, B. (2010) Users as innovators: a review, critique, and future research directions. *Journal of Management* 36(4) 857–875. <https://doi.org/10.1177/0149206309353944>
- Brooks-Harris, J.E. & Stock-Ward, S.R. (1999) *Workshops: designing and facilitating experiential learning*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Concari, A., Kok, G. & Martens, P. (2020) A Systematic Literature Review of Concepts and Factors Related to Pro-Environmental Consumer Behaviour in Relation to Waste Management Through an Interdisciplinary Approach. *Sustainability* 12 1–50. <https://doi.org/10.3390/su12114452>
- Coskun, H., Paulus, P.B., Brown, V. & Sherwood, J.J. (2000) Cognitive Stimulation and Problem Presentation in Idea-Generating Groups. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice* 4 (4) 307–329. <https://doi.org/10.1037/1089-2699.4.4.307>
- Costello, P.J.M. (2011) *Effective Action Research: developing reflective thinking and practice*. Bloomsbury Publishing Plc, London.
- Dean, D.L., Hender, J.M., Rodgers, T.L. & Santanen, E. (2006) Identifying good ideas: constructs and scales for idea evaluation. *Journal of Association for Information Systems* 7(10) 646–699. <<https://ssrn.com/abstract=1413393>>
- Diehl, M. & Stroebe, W. (1987) Productivity Loss in Brainstorming Groups: Toward the Solution of a Riddle. *Journal of Personality and Social Psychology* 53(3) 497–509. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.53.3.497>
- Eng, S., & Dholakia, N. (2019) Action research: A review and proposal for application in marketing inquiry. *The Qualitative Report* 24(4) 754–763.
- Eriksson, P. & Kovalainen, A. (2016) *Qualitative Methods in Business Research*. 2. painos. SAGE Publications Ltd, UK.
- Fansworth, J. & Boon, B. (2010) Analysing group dynamics within the focus group. *Qualitative Research* 10(5) 605–624. <https://doi.org/10.1177/1468794110375223>
- Fleury, S., Agnès, A., Cados, L., Denis-Lutard, Q., Duchêne, C., Rigaud, N. & Richir, S. (2020) Effects of social influence on idea selection in creativity workshops. *Thinking Skills and Creativity* 27 100691. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2020.100691>
- Füller, J., Hutter, K. & Faullant, R. (2011) Why co-creation experience matters? Creative experience and its impact on the quantity and quality of creative contributions. *R&D Management* 41(3) 259–273. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9310.2011.00640.x>
- Gabriel, A., Camargo, M., Monticolo, D., Boly, V. & Bourgault, M. (2016) Improving the idea selection process in creative workshops through contextualization. *Journal of Cleaner Production* 135 1503–1513. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.05.039>
- Girotra, K. & Terwiesch, K.T.U. (2010) Idea Generation and the Quality of the Best Idea. *Management Science* 56(4) 591–605. <https://doi.org/10.1287/mnsc.1090.1144>
- Glier, M.W., Schmidt, S.R., Linsey, J.S. & McAdams, D.A. (2011) Distributed Ideation: Idea Generation in Distributed Capstone Engineering Design Teams. *International Journal of Engineering Education* 27(6) 1281–1294. <<https://www.ijee.ie/contents/c270611.html>>.
- Halldórsson, Á., Altuntas Vural, C. & Wehner, J. (2019) Logistics service triad for household waste: consumers as co-producers of sustainability. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management* 49(4) 398–415. <https://doi.org/10.1108/IJPDLM-02-2019-0065>
- Hatzilacou, D., Kallis, G., Mexa, A., Cocosis, H. & Svoronou, E. (2007) Scenario workshops: a useful method for participatory water resources planning? *Water Resources Research* 43(6) W06414. <https://doi.org/10.1029/2006WR004878>
- Heikkinen, H.L.T. (2018) Toimintatutkimus: kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa Valli, R. (toim.) *Ikänoita tutkimusmetodeihin 1 – metodin valinta ja aineistonkeruu* 182–193. PS-Kustannus, Jyväskylä.
- Heikkinen, H.L.T. & Syrjälä, L. (2006) Tutkimuksen arviointi. Teoksessa Heikkinen, H.L.T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. Kansanvalistusseura, Helsinki.

- Heiskanen, E., Kasanen, P. & Timonen, P. (2005) Consumer participation in sustainable technology development. *International Journal of Consumer Studies* 29(2) 98–107. <https://doi.org/10.1111/j.1470-6431.2004.00426.x>
- Heller, M.H. & Vatn, A. (2017) The divisive and disruptive effect of a weight-based waste fee. *Ecological Economics* 131 275–285. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2016.09.002>
- Hoffman, E. (2007) Consumer Integration in Sustainable Product Development. *Business Strategy and the Environment* 16 322–338. <https://doi.org/10.1002/bse.577>
- Hoveskog, M., Halila, F. & Danilovic, M. (2015) Early phases of business model innovation: an ideation experience workshop in the classroom. *Decision sciences journal of innovative education* 13(2) 177–195. <https://doi.org/10.1111/dsji.12061>
- Hoyer, W.D., Chandy, R., Dorotic, M., Krafft, M. & Singh, S.S. (2010) Consumer cocreation in new product development. *Journal of Service Research* 13(3) 283–296. <https://doi.org/10.1177/1094670510375604>
- Jacobs, S.D. (2018) A history and analysis of the evolution of action and participatory action research. *Canadian Journal of Action Research* 19(3) 34–52. <https://doi.org/10.33524/cjar.v19i3.412>
- Juuti, P. & Puusa A. (2020) Toimintatutkimus. Sekä toimintaa että tutkimusta. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* 256–270. Gaudeamus, Helsinki.
- Kitzinger, J. (1994) The methodology of Focus Groups: the importance of interaction between research participants. *Sociology of Health & Illness* 16(1) 103–121. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.ep11347023>
- Knickmeyer, D. (2020) Social factors influencing household waste separation: A literature review on good practices to improve the recycling performance of urban areas. *Journal of Cleaner Production* 245 1–18. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118605>
- Kokkonen, H. (2020) ”Kierrätyksen pitäisi olla helppoa!” Kotitalouksien jätteiden lajitteluun vaikuttavat tekijät. *Alue ja Ympäristö* 49(2) 110–129. <https://doi.org/10.30663/ay.88321>
- Koskinen, O., Mattila, M., Närvänen, E., & Mesiranta, N. (2018) Hoiva ruokahävikin vähentämisen arkipäiväkäytännöissä. *Alue ja Ympäristö* 47(2) 17–31. <https://doi.org/10.30663/ay.72986>
- Kristensson, P., Matthing, J., & Johansson, N. (2008) Key strategies for the successful involvement of customers in the co-creation of new technology-based services. *International Journal of Service Industry Management* 19(4) 474–491. <https://doi.org/10.1108/09564230810891914>
- Kuula, A. (2001) *Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutosyrkimyksiä*. 2. painos. Vastapaino, Tampere.
- Kuure, E. (2020) *Service design workshops in design practice*. Acta electronica Universitatis Lapponiensis 294. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-235-1>>
- Lea, S., Martins, A., Morgan, S., Cargill, J., Taylor, R.M. & Fern, L.A. (2018) Online information and support needs of young people with cancer: a participatory action research study. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics* 9 121–135. <https://doi.org/10.2147/AHMT.S173115>
- Lorenzo-Romero, C. & Constantinides, E. (2019) On-line crowdsourcing: motives of customers to participate in online collaborative innovation processes. *Sustainability* 2019(11) 3479. <https://doi.org/10.3390/su11123479>
- McLafferty, I. (2004) Focus group interviews as a data collecting strategy. *Journal of Advanced Nursing* 48 (2) 187–194. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2004.03186.x>
- McNiff, J. (2013) *Action research: principles and practice*. 3. painos. New York, Routledge, Taylor & Francis Group.
- Miliute-Plepiene, J., Hage, O., Plepys, A. & Reipas, A. (2016) What motivated households recycling behavior in recycling schemes of different maturity? Lessons from Lithuania and Sweden. *Resources, Conservation and Recycling* 113 40–52. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2016.05.008>
- Mistry, I., Beaudoin, C., Kotecha, J., Evans, H. Stevens, M. Vermaire, J.C., Cooke, S.J. & Young, N. (2021) Action research to improve water quality in Canada’s Rideau Canal: how do local groups reshape environmental governance? *Local Environment* 26(5) 575–594. <https://doi.org/10.1080/13549839.2021.1904857>
- Nijstad, B.A. & Stroebe, W. (2006) How the Group Affects the Mind: A Cognitive Model of Idea Generation in Groups. *Personality and Social Psychology Review* 10(3) 186–213. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1003_1
- Nygren, N. (2013) *Läiö-oravan suojelun poliittinen prosessi ja suunnitteluvara Tampereen kaupunkiseudulla*. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 1340. Väitöskirja, Tampereen yliopisto. <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9230-3>>
- O’Brien, M.W., Shields, C.A., Oh, P.I. & Fowles, J.R. (2017) Health care provider confidence and exercise prescription practices of Exercise is Medicine Canada workshop attendees. *Applied Physiology, Nutrition and Metabolism* 42 384–390. <https://doi.org/10.1139/apnm-2016-0413>
- Paulus, P.B. (2000) Groups, Teams, and Creativity: The Creative Potential of Idea-generating Groups. *Applied Psychology: An International Review* 49(2) 237–262. <https://doi.org/10.1111/1464-0597.00013>
- Paulus, P.B., Larey, T.S. & Ortega, A.H. (1995) Performance and Perceptions of Brainstormers in an Organizational Setting. *Basic and Applied Social Psychology* 17(1 & 2) 249–265. <https://doi.org/10.1080/01973533.1995.9646143>
- Paulus, P.B., & Yang, H-C. (2000) Idea Generation in Groups: A Basis for Creativity in Organizations. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 82(1) 76–87. <https://doi.org/10.1006/obhd.2000.2888>
- Piller, F.T. & Walcher, D. (2006) Toolkits for idea competitions: a novel method to integrate users in new product

- development. *R & D Management* 36(3) 307–318. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9310.2006.00432.x>
- Poetz, M.K. & Schreier, M. (2012) The value of crowdsourcing: can users really compete with professionals in generating new product ideas? *Journal of Product Innovation Management* 29(2) 245–256. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5885.2011.00893.x>
- Rabiece, F. (2004) Focus-group interview and data analysis. *Proceedings of the Nutrition Society* 63(4) 655–660. <https://doi.org/10.1079/PNS2004399>
- Reijonen, H., Bellman, S., Murphy, J. & Kokkonen, H. (2021) Factors related to recycling plastic packaging in Finland's new waste management scheme. *Waste Management* 131 88–97. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2021.05.034>
- Roberts, D., Baker, S. & Walker, D. (2005) Can we learn together? Co-creating with consumers. *International Journal of Market Research* 47(4) 407–427. <https://doi.org/10.1177/02F147078530504700401>
- Roberts, D., Hughes, M. & Kertbo, K. (2014) Exploring consumers' motivations to engage in innovation through co-creation activities. *European Journal of Marketing* 48(1/2) 147–169. <https://doi.org/10.1108/EJM-12-2010-0637>
- Rousta, K., Ordoñez, I., Bolton, K. & Dahlén, L. (2017) Support for designing waste sorting systems: a mini review. *Waste Management & Research* 35(11) 1099–1111. <https://doi.org/10.1177/0734242X17726164>
- Rosenlund, J. & Rosell, E. (2017) Using dialogue arenas to manage boundaries between sectors and disciplines in environmental research projects. *International Journal of Action Research* 13(1) 24–38. <https://doi.org/10.3224/ijar.v13i1.03>
- Schweitzer, F., Gassman, O. & Rau, C. (2014) Lessons from ideation: where does user involvement lead us? *Creativity and Innovation Management* 23(2) 155–167. <https://doi.org/10.1111/caim.12058>
- Scupola, A. (2017) Using future workshops for idea generation in engaged service innovation research. Teoksessa Flemming, S. & Francesco, L. (toim.) *Research methods in service innovation* 166–180. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781785364860.00016>
- Schnurr, B. (2017) How my product works and how it looks: Effects of functional and aesthetic co-creation and the role of product expertise. *Creativity & Innovation Management* 26 (2017) 152–159. <https://doi.org/10.1111/caim.12212>
- Shaw, D. (2003) Evaluating electronic workshops through analysing the 'brainstormed' ideas. *Journal of Operational Research Society* 54(7) 692–705. <https://doi.org/10.1057/palgrave.jors.2601568>
- Stewart, D. W., Shamdasani, P. N., & Rook, D. W. (2007) *Focus groups* (2nd ed.). SAGE Publications, Ltd. <https://www.doi.org/10.4135/9781412991841>
- Storvang, P., Mortensen, B. & Højbjerg Clarke, A. (2018) Using workshops in business research: a framework to diagnose, plan, facilitate and analyze workshops. Teoksessa Freytag, P.V. & Young, L. (toim.) *Collaborative Research Design: Working with Business for Meaningful Findings* 155–174. Springer Nature Singapore Pte Ltd.
- Särkilähti, M., Mustajärvi, K., & Leppänen, S. (2019) Biosuodattimia, hevoshakoja ja viherkattoja – yhdessä oppiminen luontopohjaisten ratkaisujen luomisessa. *Alue ja Ympäristö* 48(2) 20–37. <https://doi.org/10.30663/ay.85117>
- Tong, A., Lopez-Vargas P., Howell, M., Phoon, R., Johnson, D., Campbell, D., Walker, R.G. and Craig, J.C. (2011) Consumer involvement in topic and outcome selection in the development of clinical practice guidelines. *Health Expectations* 15(4) 410–423. <https://doi.org/10.1111/j.1369-7625.2011.00676.x>
- Vachon, B., Huynh, A.-T., Breton, M., Quesnel, L., Camirand, M., Leblanc, J. & Tardif, S. (2017) Patients' expectations and solutions for improving primary diabetes care. *International Journal of Health Care Quality Assurance* 30(6) 554–567. <https://doi.org/10.1108/IJHCQA-07-2016-0106>
- Valkonen, J., Pyyhtinen, O., Lehtonen, T.-K., Kinnunen, V. & Huilaja, H. (2019) *Tervetuloa jäteyhteiskuntaan!* Vastapaino, Tampere.
- Vicente, P. & Reis, E. (2008) Factors influencing households' participation in recycling. *Waste Management & Research* 26 140–146. <https://doi.org/10.1177/0734242X07077371>
- Vikström, S., Hautamäki, R., Ariluoma, M., Paloniemi, R., Mäkinen, K., Rekola, A., Marttunen, M., & Syrjänen, K. (2019) Luontopohjaisten ratkaisujen monihyötyisyys ja toimeenpano vastauksena yhteiskunnallisiin ongelmiin. *Alue ja Ympäristö* 48(2) 5–19. <https://doi.org/10.30663/ay.82932>
- Vilkka, H. (2006) *Tutki ja havainnoi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Vingilis, E., Forchuk, C., Orchard, C., Shaw, L., King, G., McWilliam, C., Khalili, H., Edwards, B. & Osaka, W. (2011) Development, implementation, and formative evaluation of pre-licensure workshops using participatory action research to facilitate interprofessional, client-centered mental healthcare. *Journal of Research in Interprofessional Practice and Education* 2(1) 25–48. <https://doi.org/10.22230/jripe.2011v2n1a37>
- Witell, L., Kristensson, P., Gustafsson, A. & Löfgren, M. (2011) Idea generation: customer co-creation versus traditional market research techniques. *Journal of Service Management* 22(2) 140–159. <https://doi.org/10.1108/09564231111124190>
- Ympäristöministeriö (2022) Jätesäädöspaketti. <<https://ym.fi/jatesaadospaketti>>. 4.5.2022.
- Ørngreen, R. and Levinsen, K. (2017) Workshops as a research methodology. *The electronic journal of e-learning* 15(1) 70–81. <<https://eric.ed.gov/?id=EJ1140102>> .